

Daphne

Årgång 17
Nr 1 2006

Daphne

Utkommer med 2 nummer/år och ges ut av Botaniska Sällskapet i Stockholm i samarbete med Botaniska sektionen av Naturvetenskapliga Studentsällskapet i Uppsala.

Redaktion

Redaktör

Hans Rydberg

Eks gård, 646 91 Gnesta

0158-10722, hanry@d.lst.se

Teknisk redaktör

Staffan Kihl

08-7110296, s.kihl@telia.com

Botaniska Sällskapet

Botaniska institutionen

Stockholms Universitet

106 91 Stockholm

E-post: styrelsen@bsis.org

Hemsida: bsis.org

Plusgiro: 196094-7

Medlemsavgift: 120 kr/år.

Botaniska sektionen

c/o Avdelningen för växtekologi

Villavägen 14

752 36 Uppsala

E-post: botaniska.sektionen@gmail.com

Hemsida: hem.passagen.se/botaniska_sektionen

Plusgiro: 327956-9

Medlemsavgift: 100 kr/år.

Prenumerationer

Ingår i årsavgiften till resp. förening.

Avgift för separat prenumeration (150 kr/år)

sätts in på resp. förenings postgiro.

Adressändringar

Meddelas resp. förening via post eller e-post.

Kontakt

Frågor, material till tidskriften etc. kan skickas till någon i redaktionen eller via e-post

till daphne@bsis.org

Årgång 17 nr 1 2006

ISSN 1101-5527

Rentryck AB, Tullinge

Bidrag till Daphne mottages tacksamt!

Manus skickas till redaktören via post eller e-post eller till daphne@bsis.org.

Instruktion till författare

Vi ser gärna att du skriver manuskript på dator i något ordbehandlingsprogram. Kontakta redaktionen om du inte kan leverera materialet i digital form. Det redaktionella arbetet underlättas betydligt om vi får filen med manuskriptet via e-post, på diskett eller CD-skiva. Vi kan läsa de flesta ordbehandlingsprogram direkt. Om du använder ett ordbehandlingsprogram som är ovanligt idag, tag kontakt med redaktionen. Gör eventuella tabeller eller uppställningar med hjälp av tabulatorer (ej mellanslag) mellan kolumner. Bifoga gärna utskrift.

Börja alltid manuskriptet med titeln på artikeln följt av namn på författaren/författarna. I slutet av artikeln ska eventuell citerad litteratur samlas under rubriken "Litteratur". Vi ser gärna att artiklarna illustreras. Har du problem med lämplig illustration, ta kontakt med redaktionen i god tid så kan vi säkert hjälpa till. Manuskript kan vara korta eller långa. Planerar du ett manuskript på mer än tio sidor - tag kontakt med redaktionen i god tid! Om du skickar manuskript till "Medlemstorget" är kraven på utformningen lägre ställda - se för övrigt presentationen i detta nummer av Daphne. Har du några frågor är du välkommen att höra av dig till redaktionen.

Omslagsbild: *Oxytropis pilosa*

Luddvedel

Foto: Per Toräng

Redaktören har ordet

Har ni någonsin funderat varför? Varför byter många av oss ut hängmattan eller badstranden mot att sitta på huk i en stinkande kärrkant bland stickande bromsar i jakt på en dvärgmåra? Varför är det så roligt att vandra timtals i hettan över en ljungsprakande hed för att någonstans där borta, kanske, kanske, få stöta på en cypresslummer. Och hur skall vi motivera för oss själva och andra varför vi hellre står i hällregn vid en klippkant och sätter luppen över en levermossa i hopp om att hitta små groddkorn! Vi kan även förflytta oss till Falsterbonäset och se fantastiska samlingar av såväl fåglar som ornitologer. Fåglarna letar efter mat, ornitologerna efter nya kryss. Varför är det så? Frågorna kan varieras i det oändliga – ändå har de något gemensamt.

Backa tiden tillbaka några decennier! Kanske minns du din egen barndom eller åtminstone dina barns uppväxt. En röd tråd genom hela denna tid är nyfikenhet. Barn upptäcker, utforskar, söker svar på frågor. Sedan händer något. Hos många slocknar nyfikenheten, glädjen att upptäcka, hos andra söker den nya former. Det kan uttrycka sig i att upptäcka andra länder, ny musik, nya författare eller helt enkelt i skapande. En del av oss fortsätter vår upptäckarglädje i naturen. När vi är vuxna har vår kunskap om naturens växter och djur ökat så mycket att vår jakt efter mer kunskap blir mer och mer avancerad. Om vi då har naturen som spelplan för vår upptäckarlust, börjar vi också känna oss delaktiga i den nationella kunskapsbank som utgör summan av alla våra erfarenheter. Vi bygger kunskapsberg – det må vara sockenfloror, landskapsfloror eller djupgående iakttagelser eller forskning inom ett specifikt område där det tidigare saknats kunskap.

Men vi är inte bara kringresande inventeringsmaskiner. Det landskap vi färdas genom per bil eller fot är så mycket annat än växter. Alla grips vi av naturens skönhet – dess färger, former och mysterier. Vi formas också av minnen från gångna år allt från familjeutflykter i det gröna med saftermos och bullar, fiskefärder i sjö och hav, ändlösa vandringar över fjällvidder samt stilla aftnar vid öde skogstjärnar där vi väntat ut solnedgången.

Efter en lång vinter väntar vi vår. För oss natur- och botanikälskare innebär det inte bara sol och värme, det innebär också ett rikt knoppande och spirande! Vi lever i takt med naturens rytm, dess intensitet och föränderlighet. Våren innebär också en tyst längtan efter nya fynd och upplevelser, kanske en pirrande känsla av att vi en dag skall stå där mitt framför en praktfull blomma som ingen tidigare sett i vårt land. Vad väntar bakom nästa krök? Eller nästa? Blott den som är nyfiken får veta. Nu närmar sig en ny fåltsäsong. Kanske lyckas vi locka med någon ut i grönskan, någon som fortfarande bär på barnets nyfikenhet för livets mysterier och som kan tänka sig att byta ut hängmattan mot gula myrars starr och strå.

Åsa Rydberg

Brandnäva *Geranium lanuginosum* funnen i Uppland 2005

KERSTIN FROSTBERG

Vissa arter har för en inventerare liksom ett extra skimmer av exklusivitet, skygghet och nyckfullhet. Hit hör till exempel skogsfrun – som man väl knappast kan få se i Uppland – och så brandnävan *Geranium lanuginosum*. I vag förhoppning att hitta brandgynnade nävor har jag tidigare besökt ett par brandfält i målartrakterna, men där har nävorna varit obefintliga. Svedjenävan *G. bohemicum* har jag dock ett par gånger hittat i varma och omrörda miljöer. Och så njöt jag tillsammans med övriga deltagare under botanikdagarna i början av juli 2005, av svedjenävor i Medelpad.

Väl tillbaka i Uppland begav jag mig till den ruta strax nordost om Åkersberga vars artantal Mora Aronsson uppdragit åt mig att höja den här sommaren. Det var den 5:e juli, en fin varm dag. Möjligheterna att hitta bra parkeringsmöjligheter var begränsade när jag skulle nå ett strandområde i närheten av en liten sjö men fann slutligen en liten ficka. En markväg ledde in i skogen. Från en föga använd stig sluttade marken ned mot en glittrande vattenyta som låg några hundra meter bort – miljön där såg lovande ut. Nära vattnet fanns en äng med högt gräs, och en förfallen byggnad, möjligen en f. d. klubbstuga, vilken vittnade om svunna säsongers aktivitet på platsen. Strandkanten var gytjtig med ymnig vass, och jag fick där ihop några ”kryss” för kvadranten ifråga. När jag sedan lyfte blicken mot den soliga backen för att hitta en lämplig plats för mitt

förmiddagsfika såg jag ett stycke uppåt slutningen en yta med annorlunda färg på grönskan. Jag blev förstås nyfiken och snabbade mig dit. Med medelpadska relativt små svedjenävsruggar i färskt minne drog jag djupt efter andan och wow-ade högt när jag fann mig stå inför 10 kvadratmeter av ivrigt blommande svedjenävor. Jag försökte räkna dem förstås men det var inte så enkelt. Plantorna var hoptrasslade med varandra och uppblandade med åkertistlar, klibb- och bergkorsört, hundäxing och andra opportunisterna som dragit fördel av att fläcken uppenbarligen hade bränts den gångna våren – en brasa på valborg kanske?

När jag kraftade i växtligheten märkte jag att några näveplantor skiljde sig i utseende från de andra – litet flikigare blad, litet mindre och ljusare blommor och framför allt lysande röda noder. – Det kunde väl ändå inte vara? - Eller.....? Upp med ”Kroken” ur ryggsäcken och koll av märken med luppen, och så en jämförelse med svedjenävor. Jo faktiskt! Jag hade hittat brandnäva! Jag tog några glädjeskutt i gräset innan jag bläddrade igenom beståndet och fick fram tre exemplar, vilka växte på olika ställen bland svedjenävor och delvis var avbetade av förmodligen rådjur.

Sedan kameran. Tyvärr blev väl inte resultatet det bästa. I min upphetsning kom jag inte så bra ihåg tekniken för närbilder. Och så ett SMS till Mora där jag berättade att jag just satt och fikade bland svedje- och

brandnävor. Svaret kom snabbt: ”Vilken lyx!”. Ja, det var just vad jag kände. Enligt Daphne 2005, nr 1 (floraväktarnumret) har brandnävan hittats i Knutby 1990 och i Ununge 1998, (fastlandslokaler i Uppland) samt på Djurö i skärgården senast 1998. Adventiver och allehanda mer eller mindre årsvissa exklusiviteter i all ära – men inget går upp emot att hitta en av våra mest svår-

funna och kräsna inhemska arter, och dessutom i en trakt från vilken inga tidigare uppgifter om recenta fynd finns. Det kan inte uteslutas att fyndplatsen tidigare varit skogbeväxt och att fröna legat åtskilliga decennier och väntat på att väckas upp. Eller kanske den visar sig årligen efter lägereldar eller majbrakor? Ingen vet.

Brandnäva
C.A.M. Lindman, Bilder ur Nordens Flora

Svedjenäva
C.A.M. Lindman, Bilder ur Nordens Flora

Topplåsbräken *Botrychium lanceolatum* funnen på Svartlöga i Stockholms skärgård

ANDERS NISSLING OCH JAN EDELSJÖ

Det är lätt att drabbas av den mystik som omger olika låsbräkenarter *Botrychium* spp, med deras till synes nyckfulla uppträdande. Flertalet arter är sällsynta, förekommer fåtaligt och med starkt varierande individantal mellan år. Vi tillhör sedan åtskilliga år "de drabbade". I syfte att lära oss mer om olika låsbräkenarters ekologi har vi ägnat delar av somrarna under dryga tioåret år åt att jaga växtplatser i Stockholms skärgård, för i första hand rutlåsbräken *B. matricariifolium*, men även nordlåsbräken *B. boreale*. Ryktet om att nordlåsbräken påträffats på den så kallade "Heden" på ön Svartlöga i Norrtälje kommun, Uppland (Hans Berglund, pers. medd.) och det faktum att olika låsbräkenarter ofta "sällskapar med varandra" fick oss att besöka Svartlöga.

Vid vårt första besök 1996, fann vi på Heden, förutom mängder av vanlig låsbräken *B. lunaria*, även små exemplar av en låsbräkenart vilken då tolkades som nordlåsbräken. Detta gjorde att vi årligen begav oss ut till Svartlöga i månadsskiftet juni-juli för att följa utvecklingen. Året därpå, 1997, fann vi de första exemplaren av rutlåsbräken på lokalen. År 1999 påträffades ett par små exemplar av en låsbräken vilken vållade oss en del bryderi. Kunde det röra sig om topplåsbräken, *B. lanceolatum* - men den ska ju inte finnas här!?. Bestämningen fick bero. Till vår glädje återkom ett av exemplaren året efter, nu i större format! Därmed rådde det inte längre någon tvekan om arttillhörig-

heten - topplåsbräken var för första gången funnen i Uppland och Stockholms skärgård! När vi så återvände till Svartlöga sommaren 2002 gjorde vi en lite större inventeringsinsats runt fyndplatsen. Resultatet blev 9 exemplar av topplåsbräken. Beståndet har därefter följts årligen genom märkning av växtplatsen för varje enskilt individ. Antalet påträffade exemplar har varierat mellan 1 och 11. Totalt har 29 olika individer räknats in under perioden 1999-2005.

Topplåsbräken är en cirkumpolär art med en i Norden nordlig utbredning. I Sverige förekommer den i främst Norrlands lågland samt söderut till Dalarna och Värmland, huvudsakligen i kusttrakter samt längs de större älvdalarna men även med ströfynd uppe i fjällkedjan. Landets sydligaste säkra fynd föreligger från Närke 1876-1880 (Jonsell 2000). Ett ark med arten etiketterat "Skövde 1891" ligger på Riksmuseet (S). Arket "kan vara feletiketterat" enligt Bertilsson m.fl. (2002) och uppgiften har även utelämnats i Jonsell (2000). Arten påträffas företrädesvis på torra öppna ängsmarker, ofta kulturpåverkade såsom på gårdstun och utmed stigar, eller hävdade genom bete eller slätter. Från nordnorska kusten uppges den även förekomma i sanddyner (Jonsell 2000). Vad gäller utbredningen i Sverige utgör fyndet på Svartlöga en sydostlig utpost.

De närmaste lokalerna i förhållande till den aktuella fyndplatsen på Svartlöga finns i

Gästrikland, Iggön (Hellström 2004) respektive Flatsjön (Hellström 2005), samt tidigare på Åland där den dock numera tycks vara utgången (Jonsell 2000). Vid Flatsjön, där den upptäcktes 1990, växer den på en vändplan till en skogsbilväg och på Iggön, Sten Ahlners klassiska lokal, där den varit känd från trakten sedan 1920-talet, förekommer den sedan 1980-talet i en sandig skogsglänta invid en stig. Både vid Flatsjön och på Iggön har den under de senaste åren dock förekommit oregelbundet och med endast enstaka exemplar (Hellström, 2004, 2005). Växtplatsen på Iggön påminner om den aktuella lokalen på Svartlöga, en kustnära tidigare mer eller mindre öppen, sannolikt betad sandig mark som nu håller på att växa igen.

Den aktuella växtplatsen på Svartlöga (11J2g 0642) utgörs av en cirka 1 hektar stor, mer eller mindre öppen, men av skog omgiven sandhed på öns nordöstra del. Området har fram till 1950-talet betats (Skoglund 2005) men är nu på väg att sluta sig genom att en matta av framförallt kry-

Jan Edelsjö på lokalen på Svartlöga.
Foto: Anders Nissling

pande enbuskar har brett ut sig. Sedan några år tillbaka pågår dock ett visst röjningsarbete (Skoglund 2005).

På större delen av de öppna partierna är fältskiktet sparsamt och domineras av till exempel fårsvingel, rödven, kruståtel, ljung och kråkbär. I de något lägre liggande, mindre torra delarna är örtrikedomen större med bland annat darrgräs, brudbröd, kattfot, gulmåra, vildlin, grådriba och backnejlika. Fyndplatsen för topplåsbräken ligger i anslutning till dessa örtrikare delar där den växer i kanten av och inne i snären av enbuskar, ofta i mattor av mossa, främst husmossa och kranshakmossa. Hittills har inga individer påträffats på de öppna ytorna. Runt växtplatsen domineras kärllväxterna av luddhavre och kruståtel, men även till exempel brudbröd, vitmåra, ängsviol och teveronika förekommer liksom två andra arter låsbräken, vanlig låsbräken och rutlåsbräken (se nedan). Buskskiktet utgörs förutom av en, även av enstaka måbärs- och nyponbuskar.

Området där topplåsbräken hittills har påträffats är cirka 150 m² stort. I och med att inventeringen innebär vissa vedermödor i form av krypande i mer eller mindre täta och taggiga snår, och att antalet individer dessutom varierar starkt mellan olika år, bör fortsatta inventeringar kunna medföra att ytterligare individer hittas och att storleken på fyndområdet därmed ökar. Huruvida topplåsbräken, liksom de övriga arterna låsbräken, förekommit på platsen även innan området slutade betas, eller om de etablerat sig först

när skuggande snår av krypande enbuskar börjat breda ut sig, kan man endast spekulera om. I dagsläget tycks dock såväl låsbräken som rutlåsbräken och topplåsbräken på "Svartlöga-heden" vara knutna till snåren av en.

Fyndet av nordlåsbräken (7 exemplar 1986; Hans Berglund, pers. medd.) har vi tyvärr inte lyckats bekräfta. De små exemplar (3 individer) som vi fann 1996-1997 och som vi då tolkade som nordlåsbräken har vi ombestämt till topplåsbräken. Orsaken är att vi blivit mer bekanta med små exemplar av topplåsbräken och att vi granskat de foton vi tog. Framtida besök får ge svar på om även nordlåsbräken kan gömma sig i något snår.

Topplåsbräken anses ha minskat kraftigt inom stora delar av sitt utbredningsområde varför den är listad som sårbar (VU) enligt Gärdenfors (2005). I och med att den vanligen påträffas i kulturbetingad ängsmark anges upphörd hävd följt av igenväxning som det mest påtagliga hotet (Ljung 1999). Även den aktuella fyndplatsen utgörs av tidigare betad mark stadd i igenväxning. Stora områden täcks av lågvuxen en, och tall är på väg att vandra in. Fortsatt igenväxning utgör på sikt ett hot. Med största sannolikhet utgör dock även en alltför omfattande röjning ett hot.

För flertalet låsbräkenarter, exempelvis rutlåsbräken (Muller 1992 samt egna observationer), är förmodligen graden av försomartorka orsaken till det normalt starkt varierande antalet individer mellan olika år. Som beskrivits ovan växer topplåsbräken, liksom de andra arterna av låsbräken, på Svartlöga inne i och i kanten av de krypande enesnåren där de är mindre utsatta för den uttorkande solvärmens. I och med att

miljön på "Svartlöga-heden" är så torr, skulle en omfattande röjning sannolikt påverka förekomsten av låsbräkenarterna negativt. Röjning bör med andra ord ske med försiktighet. Sannolikt skulle en mosaik av snår och öppnare partier vara det mest gynnsamma om topplåsbräken ska förbli bofast i området.

I och med fyndet av topplåsbräken på Svartlöga är landets samtliga låsbräkenarter funna i Stockholms skärgård. Förutom låsbräken, vilken förekommer tämligen allmänt i lämpliga miljöer, föreligger ett 25-tal aktuella lokaler för rutlåsbräken, 5 lokaler för dvärglåsbräken *B. simplex* (varav ett nyfynd 2005; 19 ex vid Svedudden, Björkö-Arholma sn, Helena Wägensand och Aina Olsson), 3 växtplatser för nordlåsbräken och ett par för höstlåsbräken *B. multifidum* (Ekman, Frostberg & Svensson 2005). För stor låsbräken *B. virginianum*, saknas dock aktuella fynd. Endast ett äldre fynd förelig-

Topplåsbräken, *Botrychium lanceolatum*
Foto: Jan Edelsjö

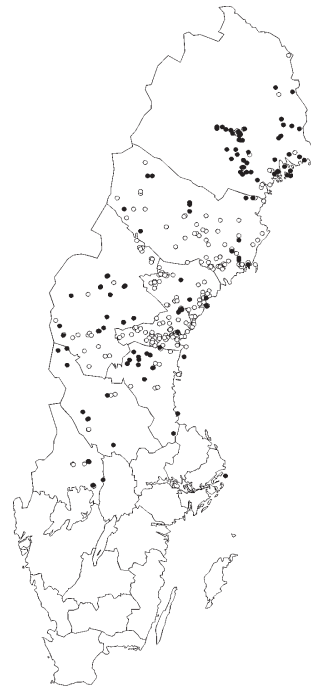

ger, från Nämndö 1915 (Samuelsson 1919). De olika arterna låsbräken får anses vara svårinventerade då de är småvuxna och starkt varierande i antal mellan olika år. Då flertalet arter dessutom, åtminstone i Stockholms skärgård, tyr sig till mer eller mindre snåriga habitat, är de sannolikt förbisedda. En utmaning för framtiden blir att söka topplåsbräken längs norra Upplandskusten för att sammanbinda Svartlögalokalen med lokalerna i Gästrikland.

Referenser

- Bertilsson, A. m.fl. 2002: *Västergötlands flora*. Lund.
- Ekman, J., Frostberg, K. & Svenson, A. 2005: Floraväkeriet i Sörmland och Uppland fram t.o.m. 2004. *Daphne nr 1*, årg. 16:7-11.
- Gärdenfors, U. (red.) 2005: *Rödlistade arter i Sverige 2005*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Hellström, B. 2004: Floraväkeriet i Gästrikland 2003. *VÄX, Växter i Hälsingland och Gästrikland nr. 2*, årg. 22: 32-44.
- Hellström, B. 2005: Floraväkeriet i Gästrikland 2004. *VÄX, Växter i Hälsingland och Gästrikland nr. 2*, årg. 23: 34-56.
- Jonsell, B. (red). 2000: *Flora Nordica I*. Stockholm
- Ljung, T. 1999: *Botrychium lanceolatum*, topp-låsbräken. I Aronsson, M. (red.) *Rödlistade kärlväxter i Sverige*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Muller, S. 1992: The impact of a draught in spring on the sporulation of *Botrychium matricariifolium* (Retz) A. Br. in the Bitcherland (Northern Vosges, France). *Acta Oecologica 13(3)*:335-342.
- Samuelsson, G. 1919: Floristiska fragment 1. *Svensk Bot. Tidskr. 13*: 242-244.
- Skoglund, E. 2005. *Skärgårdens odlingslandskap – bevarande genom lokalt engagemang*. Naturvård i Norrtälje kommun nr 25.

Data om växtplatsen för topplåsbräken: Jordmån: ~1 dm starkt sandinblandad humus, därunder mellansand ? 5 dm. Beskuggning: halvskugga-mer eller mindre stark skugga. Täckningsgrad: Fältskikt 25%; Bottenskikt 90%.

Topplåsbräken, *Botrychium lanceolatum*, i Sverige. Fyllda prickar motsvarar fynd efter 1990. ArtDatabanken 2006.

Buskskikt Juniperus communis Ribes alpinum Rosa sp.	Fältskikt Agrostis capillaris Arrhenatherum pubescens Deschampsia flexuosa Festuca ovina Festuca rubra Poa pratensis ssp. irrigata Achillea millefolium Botrychium lunaria Campanula rotundifolia Filipendula vulgaris Galium boreale Glechoma hederacea Moehringia trinervia Stellaria graminea Trientalis europaea Trifolium repens Veronica chamaedrys Viola canina ssp. canina
Bottenskikt Husmossa Kranshakmossa	

Tabell 1: Följevaxter, dominerande arter med fet stil.

Örskär 5-6 juni 2005

TORBJÖRN PETERSON

Förväntningarna inför denna utflykt arrangerad av Botaniska Sällskapet stod väl inte på topp när en tapper skara på ett tiotal personer samlades vid Klarabergsviadukten i ett strilande hällregn i den tidiga morgonen. Det blev knappast bättre när vi nåddes av beskedet att vår ledare Sofia var sjuk och inte kunde komma.

Avfärd

Avfärd blev det i alla fall och driftiga deltagare och bilförare hade koll på läget i form av kartor, avgångstider för färjor och annat väsentligt. Väl kommen till norra Uppland lättade regnet och vägbanan var bitvis fullständigt torr, bara för att lite längre fram åter vara blank av regn. Solen bröt stundtals igenom och gladdde de tappra resenärerna.

Det var gott om tid till färjan så vi hann proviantera i den idylliska lilla skärgårdsstaden Öregrund innan överfarten till Gräsö. Framme i färjeläget på norra Gräsö och bara någon halv kilometer från det hägrande Örskär öppnade sig himlens portar igen och en anonym skara med prasslande regnställ hasade sig ombord på båten när den lagt till.

På Örskär

Lyckligt iland på Örskär blev vädergudarna på bättre humör. Regnet upphörde och vi njöt av välförtjänt kaffe och mackor vid bryggan bland björnbärsbuskar och något som liknande gravänder i en fjärran vassrugge. Under ledning av Lars-Gunnar Brävander som nu

mött upp och kan Örskär på sina fem fingrar, inledde vi genast en botanisk exkursion. Vi fick stifta bekantskap med den kulturpåverkade skogen i öns inre och fick se indikatorväxter för mager mark, t. ex stagg, typiska skogsväxter som linnea och spindelblomster men även kalkgynnade växter som slankstarr och tvåblad. Örskär är kalkrikt men ibland har den magra skogsjorden ingen kontakt med den underliggande kalkhaltiga moränen och tillåter då även ”sura” växtarter att existera.

På en strandäng söder om Kristineberg var marken kalkpåverkad och detta hade tillsammans med att ängsmarken börjat hävdas, givit upphov till en artrik flora. Här fanns bland annat blodnycklar, ängsnycklar, vårklynne, vejde, strandloka, kummin, rödtoppa, kustarun, bergkärel, gulkämpar och mycket annat. Adam och Eva var mestadels överblommad men om man letade kunde man finna sent utvecklade exemplar ännu i blom i skuggan av kraftiga enbuskar. Denna äng och flera andra på Örskär hålls nu öppna av betande boskap.

På en öppen torräng vid Kristineberg fanns gott om kattfot och inne bland husen det numera sällsynta ”ogräset” paddfot. Framme i fyrträdgården vid det gemytliga vandrarhemmet fann vi ett ganska artrikt avsnitt bland klipphällar och buskage, med bland annat backglim, stenbräken, gaffelbräken, rödkämpar, havtorn, mandelblomma och en törnskata som vilade i en buske.

Nu strålade solen och en frisk vind vädtrade bort de sista dunsterna av storstaden. Den

låga upplandskusten sträckte ut sig västerut och i kikaren kunde man se skorstenarna från Forsmark torna upp sig. Norrut och österut härskade öppet hav och vågorna som rullade in över den stora klapperstranden vid fyrbyn slipade stenarna ännu mjukare och slätare.

På jakt efter gölgrodor

Efter en intensiv dag och en god trerätters middag var det skönt med lite vila. Vi orkade ändå med en kvällstur på spaning efter Örskärs kanske största specialitet – den berömda damm- eller gölgrodan som här i ett litet område vid upplandskusten och några öar utanför har sina enda förekomster i hela Skandinavien. Vi spejade och lyssnade vid det stora och skyltade Bodalsträsket. Plötsligt hördes ett knarrande läte! Var det en hane av gölgroda som försökte sjunga upp sig i den lite kyliga kvällen? Knarrandet eller kväkandet fortsatte sporadiskt från samma plats ute i en vassrugge ute i vattnet. De som ännu svävade i tvivelsmål behövde inte längre göra detta när den förmenta ”grodan” plötsligt med buller och bång lättade från vattnet och flög in i den nedgående solen – det var en gräsand. Andens kväkande kan kanske lura en ovan lyssnare, men den liknar på intet sätt damm- eller gölgrodans sång.

Fast besluten att ändå försöka finna den sägenomspunna grodan gick jag ut tidigt nästa morgon till ett annat kärr där vi tyckte att vi hört den dagen innan. Där var dödyst och vädret var kyligt och just som jag tänkte ge upp så sprattlar det till vid min fot. Jag tar upp den lilla grodan och ser till min häpnad att det är ett ungdjur av dammgroda, en ettåring. Den hade den typiska gula mittstriman på ryggen. Arten uppvisar annars blandade karaktärer från de båda brunrodorna i området. Den har vanliga grodans trubbiga

nos, men åkerrodans stora skivlika grävknöl under foten.

Upprymd av upptäckten går jag tillbaka för att ta frukost när det återigen spritter till vid mina fötter – och nu var det något större! Jag ser hur en mörk ormkropp dyker ned i vattnet och kan lyfta upp en kraftig snorkhona på 81 cm. Styr av detta lyckliga omen beslutar jag att ändå gå och lyssna i Bodalsträsket och se – nu spelar några morgonpigga hanar där kl. 09:25 i frambrytande sol.

Lagom till frukost kan jag visa upp både gölgrodan och snoken, vilka väcker blandade reaktioner, dock mestadels positiva och flera av oss skulle även få höra 2-3 hanar spela i Bodalsträsket vid halvtretiden på eftermiddagen.

Maren och Svartgloträsket

Dagens botaniska exkursion tar sin början runt Maren – ett pietetsfullt renoverat gammalt torp i öns centrum - där marken hävdas och vi får vi se rara växter som majviva och korallrot men även vanligare arter som berg-rör, grenrör, myskgräs, skogsvicker och backskafting.

Maren är öns högkvarter för ornitologer, vilka förutom att slå de öppna markerna även håller koll på öns fågelfauna. I närheten fick vi se både gamla och nybyggda exempel på de märkliga, mycket små och öppna ängslador som är unika för Roslagen.

Vi fortsätter till Svartgloträsket, ett stort avsnört hållkar på sydöstra delen av ön, beläget cirka 3-4 meter ovan havsytan. Där finns alla tre arterna av silesår och nog finns det exemplar som liknar hybriden mellan rundsilesår och storsilesår. På gungflyet i östra kanten skuttar flera små lyckliga ettåriga åkerrodor omkring i solgasset.

På havsstranden finns bl. a. ärtstarr.

Havet är ännu kallt och många av strandväxterna har ännu inte tittat upp men här ska också finnas bunge.

På tillbakavägen stöter vi på en kopparödda som ligger i lä i den skyddande tallsko-gen, behagfullt utsträckt på stigen nära Torbjörn Fagerströms stuga. Den är ganska stor – 38 cm, visserligen långt ifrån det svenska rekordet, men svansen är hel så om den får växa till sig så vet man aldrig vad

som stundar. Den låter sig beundras och fotograferas innan vi drar vidare mot den hägrande lunchen.

Två intressanta och upplevelserika dagar på Örskär är till ända och alla verkar nöjda. Vädret har visat sig från sin bästa sida trots den bistra inledningen. Med en känsla av att där finns så mycket mer att se och uppleva lämnar vi Örskär för denna gång.

Agsäv	<i>Eleocharis uniglumis</i>
Backglim	<i>Silene nutans</i>
Backskafting	<i>Brachypodium pinnatum</i>
Backskärvfro	<i>Thlaspi caerulescens</i> ssp. <i>caerulescens</i>
Backtrav	<i>Arabidopsis thaliana</i>
Bergkårel	<i>Erysimum strictum</i>
Berggrör	<i>Calamagrostis epigejos</i>
Blodnycklar	<i>Dactylorhiza incarnata</i> var. <i>cruenta</i>
Blåhallon	<i>Rubus caesius</i>
Blåsuga	<i>Ajuga pyramidalis</i>
Blåtåtel	<i>Molinia caerulea</i>
Bunge	<i>Samolus valerandi</i>
Dvärgsäv	<i>Eleocharis parvula</i>
Gaffelbräken	<i>Asplenium septentrionale</i>
Grenrör	<i>Calamagrostis canescens</i>
Grådriba	<i>Draba incana</i>
Gråfibbla	<i>Pilosella officinarum</i>
Gulkämpar	<i>Plantago maritima</i>
Gultåtel	<i>Deschampsia bottnica</i>
Gåsört	<i>Argentina anserina</i>
Havtorn	<i>Hippophaë rhamnoides</i>
Hundloka	<i>Anthriscus sylvestris</i>
Hybridsileshår	<i>Drosera anglica</i> × <i>rotundifolia</i>
Kattfot	<i>Antennaria dioica</i>
Knippfryle	<i>Luzula campestris</i>
Korallrot	<i>Corallorhiza trifida</i>
Kruståtel	<i>Deschampsia flexuosa</i>
Kummin	<i>Carum carvi</i>
Kustarun	<i>Centaurium littorale</i>
Linnea	<i>Linnaea borealis</i>
Lomme	<i>Capsella bursa-pastoris</i>
Majviva	<i>Primula farinosa</i>

Mandelblomma	<i>Saxifraga granulata</i>
Nålsäv	<i>Eleocharis acicularis</i>
Olvon	<i>Viburnum opulus</i>
Oxbär	<i>Cotoneaster</i> cf. <i>scandinavicus</i>
Paddfot	<i>Asperugo procumbens</i>
Plattstarr	<i>Carex disticha</i>
Rundsileshår	<i>Drosera rotundifolia</i>
Rödkämpar	<i>Plantago media</i>
Rödtoppa	<i>Odontites vulgaris</i>
Skogsvicker	<i>Vicia sylvatica</i>
Skogsviol	<i>Viola riviniana</i>
Slankstarr	<i>Carex flacca</i>
Småsileshår	<i>Drosera intermedia</i>
Spindelblomster	<i>Listera cordata</i>
Stagg	<i>Nardus stricta</i>
Stenbräken	<i>Cystopteris fragilis</i>
Storsileshår	<i>Drosera anglica</i>
Strandglim	<i>Silene uniflora</i>
Strandkrypa	<i>Glaux maritima</i>
Strandloka	<i>Ligusticum scoticum</i>
Strandmaskros	<i>Taraxacum suecicum</i>
Strandmyskgräs	<i>Hierochloë odorata</i> ssp. <i>baltica</i>
Strandvänderot	<i>Valeriana sambucifolia</i> ssp. <i>salina</i>
Tjärblomster	<i>Viscaria vulgaris</i>
Tväblad	<i>Listera ovata</i>
Vejde	<i>Isatis tinctoria</i>
Veksäv	<i>Eleocharis mamillata</i>
Vitgröe	<i>Poa annua</i>
Värklynne	<i>Valerianella locusta</i>
Ängsnycklar	<i>Dactylorhiza incarnata</i> var. <i>incarnata</i>
Östersjömaskros	<i>Taraxacum balticum</i>

Tabell 1. Några växter observerade på Örskär 5-6 juni 2005

Bärglim, *Silene baccifera*, återfunnen i Järna

LENNART KARLÉN

Det började sommaren 1984, ett av mina första år som inventerare för den nya sörmlandsfloran. Jag hade bokat några rutor i min hemsocken Överjärna och ägnade all ledig tid till att utforska den närmaste omgivningen och samtidigt lära mig alla gräs och ogräs som jag tidigare bara hade hoppat över.

Den här dagen, den 4 juli 1984, gick jag i mitt eget bostadsområde, före detta Ene gård, ett stort gärde som bebyggdes med villor under åren 1968-70. I en tät häck av vresros, *Rosa rugosa*, klättrade ett ensamt och klent meterhögt exemplar av en för mig fullkomligt okänd växt, utan klängen och utan att slingra sig runt någon annan. Den fanns inte med i någon av mina svenska floror och inte heller i Johannes Lid: Norsk og svensk Flora (1963). Blommorna var högst oansenliga och det fanns ännu inga frukter. Med hjälp av Flora Europaea lyckades jag emellertid på något sätt få fram namnet *Cucubalus baccifer*, bärglim, och belägg av växten finns nu på Riksmuseet.

Jag har gått förbi samma häck många gånger varje sommar sedan 1984. Året efter fanns växten kvar på exakt samma plats, men åren därefter var den borta. Då och då om somrarna har jag tittat lite förstrött efter den utan att böja undan häckens grenar, dock utan att se den.

Så en solig dag, den 9 december 2004, när rekordsnön från november redan hade smält bort, passerade jag åter samma häck. Förstrött tittade jag på de vissna örter som likt gula skellet gömde sig längst in i den avlödade häcken. Kanske var det kråkvicker, gulvial eller

någon annan vanlig art som ofta klättrar i den miljön. Jag går vidare. Men stopp, det satt några svarta bär där! Tillbaka, in i häcken med en lång arm och ut med en lika lång vinterståndare. Det måste vara bärglim!

Väl hemma konsulterade jag den utländska litteraturen. Vek grenig stjälk; motsatta äggrunda blad utan stipler; korthårig; ensamma, svarta, bärlika runda frukter av ett blåbärs storlek från bladveckan, egentligen en klotrund kapsel som inte öppnar sig. Allt på min vinterståndare stämde med bärglim.

Växtens europeiska utbredningsområde är enligt Flora Europaea södra och centrala Europa upp till i höjd med Nederländerna. Den uppges föredra skuggiga platser i skogar, häckar och utmed stränder, så en vresroshäck kan nog vara en optimal biotop.

Den fleråriga örten har alltså hållit sig kvar i samma häck i minst 20 år. Jag kunde räkna till 3 plantor inom 10 m från den plats där jag först fann växten 1984 så sannolikt har den även frösått sig på platsen, men hur har den första plantan kommit dit? Det mest sannolika är väl att den har funnits med i någon fågelfröblandning. Vresroshäcker är ju en omtyckt mat- och rastplats för småfåglar som hämtar frön från fröautomater och fågelbord. En annan möjlighet är att den har funnits med i jordklumpar från en sydeuropeisk plantskola när vresroshäcken planterades.

Sörmlands flora 2001 påstår att det är första fyndet av bärglim i Sverige, men Flora Nordica tar upp ett tidigare fynd, nämligen från Norrköping 1927.

Pilgrimsveronika funnen i Eskilstuna

OLLE ANDERSSON

Ibland gör man ett fynd när man minst av allt anar det. I det här fallet var fyndet vid första anblicken ett mycket oansenligt litet ogräs.

”Jag hinner rensa perennplanteringen i Hamnparken innan frukostrasten”, tänkte jag, en onsdagsmorgon i september. Hamnparken hade under sommaren fått en ansiktslyftning i den centrala delen vilken bestod av en ny perennplantering. Julitorkan hade varit tuff mot de nysatta plantorna. Jorden, inköpt från Hasselfors, blev av den dagliga bevattningen hård och skorpig i ytan. Hasselforsjorden av E-kvalitet är fri från roto-gräs, men några arter ettåriga ogräs som korsört, dunört och vitgröe finns alltid med. Jag ryckte bort alla ovälkomna ”gäster” och där under en stjärnflocka satt en rugge till. Jag tittade närmare på ”ruggen” som jag nyss rensat bort. Arten såg inte riktigt bekant ut. Det satt små gröna hjärtan i sitt foder efter stammen. En veronika var det helt klart, men vilken? Bladen liknade dem hos småsporre och en outslagen, vit, mycket liten blomma skymtade nära toppen. Det här måste kollas upp! Lyckligtvis fanns det några plantor kvar som jag inte

rensat bort och de hade raskt vuxit i status, från ”ogräs bort” till ”ovanlig växt, får ej röras”.

Ett tämligen oskadat exemplar togs hem och studeras under lupp. Det bläddrades i floror men det fanns ingen bra hjälp någonsans. Bilden i Nordiska Floran pekade åt pilgrimsveronika, men den skulle ju inte finnas i Sörmland! Den virtuella floran på Internet (www.nrm.se) hade däremot en mycket bra beskrivning på växten.

Raritet eller ej - det var frågan. Digital-kameran togs med till jobbet nästa dag och ett av de kvarstående exemplaren fotades från alla håll och kanter. Bilder samt ett pressat belägg skickades för artbestämning till Thomas Karlsson på Naturhistoriska Riksmuseet.

När sedan bekräftelsen kom att det var en pilgrimsveronika *Veronica peregrina* var *peregrina* kändes det som en mycket trevlig avskedspresent. Det var nämligen min sista arbetsvecka som parkarbetare i Eskilstuna före min pensionering.

Frågan kvarstår dock. Kom fröna med jorden eller från plantskolan som levererat växterna?

Flugtrumpet i Sörmland

ULLA-BRITT & ARNE HOLST

Stora röda blommor längst ute på myren! Ser på håll ut som tulpaner, vilket dock är orimligt. Saken måste undersökas närmare och vi fick bana oss en väg genom slingriga odonbuskar och över sviktande gungflyn. Och på gungflyet vid sjökanten stod de i flera klungor, blommande exemplar av flugtrumpeter *Sarracenia purpurea*.

Fyndet gjordes i början av juli 2005 i naturreservatet Vattgruvmossen, cirka 7 km väster om Järna i Sörmland. I gruvområdet, invid Sörmlandsleden, finns en liten tjärn. Plantorna fanns på gungflyet vid nordöstra delen av sjön.

Det är dock inte första gången denna nordamerikanska växt påträffas i Sverige. Almborn (1983) anger ett fynd i västra Blekinge, där växten inplanterats redan 1948 av Torsten Gislén, som är professor i zoologi vid Lunds universitet. I andra upplagan av Mossbergs flora (Mossberg & Stenberg 2003) anges även lokaler i östra Småland och i Västergötland. Det skulle vara intressant att veta något om hur växten kom till Vattgruvmossen. Naturlig spridning kan anses vara utesluten. Finns den kanske på fler ställen i Sörmland?

I Almborns artikel finns en utförlig redogörelse för artens biologi och hur den går tillväga för att fånga insekter i de strutformade bladen. Insektsfångsten är troligen inte nödvändig för växten men kan ge ett nyttigt tillskott av kväve och fosfor på den näringsfattiga myrmarken.

Själva blomman är märkligt utformad. Pistillen bildar en stor platta, som täcker den klockformade öppningen, men märkena utgör bara några små fläckar på plattans kant.

Publiceringen av lokalen är gjord i förhoppningen att förra seklets hysteriska växtsamlarmani numera har avtagit.

Referenser

- Almborn, O. 1983: Flugtrumpet, *Sarracenia purpurea*, naturaliserad i Sverige. *Svensk Bot. Tidskr.* 77: 209-216. Stockholm
- Mossberg, B. & Stenberg, L. 2003: *Den nya nordiska floran*. Wahlström & Widstrand. Stockholm.

Flugtrumpet, *Sarracenia purpurea*.
Foto: Författarna

Besök hos Drottning Omma

- en exkursionsrapport från det fascinerande Omberg

EMIL NILSSON, PER TORÄNG OCH MATTIAS VASS

I juni 2005 gjorde botaniska sektionen i Uppsala en mycket lyckad exkursion till det vackra och fascinerande Omberg i Östergötland. Vi hittade en botanisk skatt som inbjuder till många naturupplevelser. Drakblomma, luddvedel och luktsporre var bara några av de fina fynd som gjordes.

Omberg är ett av landets främsta natur- och kulturområden. Det är beläget i västra Östergötland, vid Vätterns östra strand, mellan Vadstena och Ödeshög. På det tio kilometer långa och tre kilometer breda berget finner vi en enorm variation av naturmiljöer. Här samsas bokskog, kalkkärr, äldre granskog och små alvarliknande fragment på en relativt begränsad yta. Omberg är också en riksangelägenhet ur naturvårdssynpunkt och ett kärnområde för många sällsynta växt- och djurarter i Sverige (Jonsson 2005). Inte mindre än 310 rödlistade svampar, djur och växter har hittills rapporterats härifrån. Omberg invigdes som Sveaskogs första ekopark 2003.

Betydelsen av själva namnet Omberg är omdebatterat, men tros ha sitt ursprung i "omma", ett fornsvenskt ord för ånga eller dimma. Drottning Omma kallas det mytiska väsen som vakar över berget. Man kan nog säga att Drottning Omma

var på vår sida under besöket och bidrog till den uppskattade exkursionen.

Avfärd och ankomst

Vi samlades i Uppsala för gemensam avfärd mot Östergötland. Vårt mål för resan var Stocklycke hamn, vackert beläget vid Vätterns strand, och ett perfekt basläger för utflykter i området. Nu blev resan inte fullt så gemensam som vi hade tänkt oss. Vi valde lite olika rutter med varierande restid och därför anlände många deltagare mer eller mindre sent på fredagskvällen. De som anlände tidigt grillade korb och spelade badminton. Sammanlagt kunde vi till slut räkna in tio exkursionsdeltagare. Under kvällen avhandlade vi åtskilliga världsproblem och lyckades även med hjälp av lite rödvin lösa

I branterna ner mot Vättern lyste drakblomma (*Dracocephalum ruyschiana*) och blodnäva (*Geranium sanguineum*) i kvällssolen.
Foto: Emil Nilsson.

de flesta. Men efter en god natts sömn i våra tält hade vi lyckats glömma alla skarpa analyser och kvicka argument. Inte var vi bittra över det, dimman började lättas och bakom den lovade varma solstrålar gynnsam väderlek – nu var det exkursionsdags!

I slalombacken

Vår guide under lördagen var Kjell Antonsson, ordförande för Östergötlands entomologiska förening och tillika byrådirektör vid naturvårdsenheten på länsstyrelsen i Östergötland. Vårt första stopp var Ombergsliden, ett orkidékärr vid foten av något för Östergötland så ovanligt som en slalombacke. Längst ner i slalombacken finner man ett rikkärr med typiska arter som majviva *Primula farinosa*, ängsskallra *Rhinanthus minor* och ängsull *Eriophorum*

Luktsporren (*Gymnadenia odoratissima*) har en isolerad förekomst i en slalombacke på Omberg.
Foto: Emil Nilsson.

angustifolium. Dessutom finns här fjällväxter såsom svarthö *Bartsia alpina* och tätört *Pinguicula vulgaris*. Vi såg också skogsnycklar *Dactylorhiza maculata* ssp. *fuchsii*, kärknipprot *Epipactis palustris* och den märkliga luktsporren *Gymnadenia odoratissima*. Det speciella med luktsporren är att den på Omberg har en isolerad förekomst som enligt orkidéforskaren Susanne Gustafsson verkar sakna genetisk variation. Närmsta förekomster finns på Gotland där flera populationer är mer genetiskt variabla. En annan organism som sällan observeras i slalombackar är liten blåvinge *Cupido minimus*. Några av oss hade ändå turen att få se en. Ombergsliden är ett bra exempel på Ombergs rika växtmiljöer där kalkhaltigt källvatten sipprar fram och blötlägger marken, i synnerhet vid foten av berget. Kalken kommer från de väldiga mängder morän som i inlandsisens spår avstjälpts här.

En undangömd idyll

Efter Ombergsliden körde vi några kilometer söderut och promenerade ett par hundra meter upp till den vackra hagen Renstafällan. Då man når platsen via en väl gömd grusväg är det inte många som hittar hit, men ett besök här är väl värt besväret! Omberg når endast 264 meter över havet vilket kan tyckas vara en blygsam siffra. Men de imponerande förkastningsbranter som stupar tvärt ner mot Vätterns klara vatten eller utsikten över östgötaslättens milsvida flacka landskap gör många platser bedårande, så inte minst Renstafällan. Med fågelsjön Tåkern som fond intog vi vår lyxiga lunch; fetaost, oliver, skinka och sallad på mjukt tunnbröd med en riktigt söt vattenmelon som efterrätt. En flock islandshästar var också väldigt intresserade av både oss och

vår medhavda matsäck.

Stora delar av Omberg har historiskt varit hårt betade. Bönderna från slätten hade sedvanerätt till skogsbete fram till 1922 då betet förbjöds. Dessutom var stora delar av berget kunglig jaktpark från tidigt 1600-tal fram till 1805 och huserade som mest cirka 400 hjortar. Idag är dock den enda kvarvarande betesmarken av betydelse just Renstafällan (Pettersson & Samuelsson 2003). Här såg vi lundslok *Melica uniflora*, sötvedel *Astragalus glycyphyllos*, vildlin *Linum catharticum* och bred trollslända *Libellula depressa*.

På marknad

En av de östliga stäppängsarter som Omberg har gemensamt med Gotland är luddvedel *Oxytropis pilosa*. För att vara säkra på att få se denna värmetidsrelikt körde vi genom byn Heda, där det var marknad just denna dag, till Isberga naturreservat strax nedanför berget. Medan storbandsjazz strömmade från stora scenen krypkörde vi förbi marknadsstånd och allehanda löst folk. Väl framme hittade vi inte bara luddvedel, utan även luktvicker *Vicia tenuifolia*, säfferot

Färgkulla (*Anthemis tinctoria*) med vanlig färg på kronbladen till vänster och en ovanlig blekgul färgform till höger.

Foto: Emil Nilsson.

Seseli libanotis och riddarsporre *Consolida regalis*.

I väster

Vi fortsatte vår färd, förbi Alvastra kloster och Ellen Keys Strand, in i bokskogen på den sydvästra sidan av berget. Boken *Fagus sylvatica* har här en av sina nordligaste naturliga utposter i Skandinavien. I skogen växer om våren jättelika bestånd av ramslök *Allium ursinum*. Vi stannade dock för att se bladen av en riktig raritet, kal knipprot *Epipactis phyllanthes* som tyvärr inte var i blom ännu. Vi fick trösta oss med blommande nästrot *Neottia nidus-avis* som med sin bleka uppenbarelse alltid fascinerar.

Vi sökte sedan förgäves efter drakblomma *Dracocephalum ruyschiana* utmed de lodräta klipporna vid Oxbåset på Ombergs västra sida. Trots att flera exkursionsdeltagare villigt riskerade liv och lem genom att våghalsigt klättra på de yttersta klippavsatserna fann vi inga drakar men ansträngningar senare under kvällen skulle visa sig vara mer fruktsamma.

Storpissan och falken

En bit längre norrut stannade vi vid Storpissan, en bäck som förutom sitt intressanta namn också visade sig ha purpurknipprot *Epipactis atrorubens* och foderväxten esparsett *Onobrychis viciifolia* växande bredvid sig.

Mellan Västra Väggar och Drottning Ommas borg intog vi fika. För några av deltagarna visade sig en hona av pilgrimsfalk *Falco peregrinus* vackert. Hon varnade kraftigt, dock utan att flyga från trädet där vi påträffade henne, så vi avlägsnade oss snart.

Alvar

Längre norrut, ungefär en kilometer sydöst om Drottning Ommas borg, stannade vi till vid Ombergs "alvar". Den historiskt sätt intensiva markanvändningen påminner mycket om den på Öland och Gotland och kalkhalten skenbart om deras geologi. Det är därför inte förvånande att man finner alvarmark på de högre delarna av berget där jordlagren kan vara mycket tunna. Dessa alvarmarker är idag tyvärr nästan igenväxta och i akut behov av restaureringsåtgärder om de inte ska försvinna. I ett av dessa fragment fann vi stenfrö *Lithospermum officinale* och Sankt Pers nycklar *Orchis mascula*.

Vi avtackade sedan Kjell Antonsson i hans vackra trädgård vid Dags mosse. I sin trädgård har Kjell inte mindre än tusen olika växter! Tack ännu en gång Kjell för en mycket lyckad exkursion!

Äntligen!

Senare under kvällen tog vi en promenad tillbaka till Oxbåset. På de mest exponerade och karga branterna fann vi här en stäppängs- och alvarflora, där blodnäva *Geranium sanguineum*, axveronika *Veronica spicata* och färgmåra *Asperula tinctoria* samsades med vippärt *Lathyrus niger*. Efter ett gediget

sökande lyckades vi denna gång hitta drakblommor i branten ner mot Vättern. Tillsammans med blodnävarna lyste de vackert i kvällssolen. Nöjda och glada och efter en härligt varm dag var det sen skönt att komma tillbaka till verkligheten med ett minst sagt svalkande dopp i Vätterns klara vatten.

Lyckad exkursion

Söndagen förflöt i ett mycket lugnare tempo. Vi spenderade mest tid vid Stocklycke slätteräng, där vi förutom skogsnycklar och tvåblad *Listera ovata* även såg en vanlig padda. Vi avslutade exkursionen med ett kort besök vid Hästholmen. Där var Vätternrodden i full gång, en årligen återkommande tävling som går ut på att ta sig, i gamla segelbara ekor, från Hjo på västgötasidan till just Hästholmen på östgötasidan. Sammanfattningsvis var det en mycket lyckad exkursion med lika delar sällsynta växter, vackra miljöer och kalla bad!

Referenser

- Johnsson, O. 2005: *Ombergs natur och kultur*. Rapport 2005:9. Länsstyrelsen Östergötland.
 Pettersson, B. & B. Samuelsson. 2003: *Omberg – Den blommande arken*, andra upplagan. Streiffert förlag AB, Stockholm.

Omberg hyser många sköna rastplatser med utsikt över östgötaslätten.
 Foto: Emil Nilsson.

Vägen till maskrosornas rike – en självbiografisk betraktelse

HANS RYDBERG

Hur kommer det sig att du ägnar dig åt just maskrosor? Denna fråga har följt mig i 20 år och jag har själv försökt finna svaret. Jag tror att det är en medveten specialisering inom ett område fyllt av utmaningar, forskningsbehov och möjligheter att göra nya upptäckter. Sedan är de ju så fantastiskt sköna de där gula solarna! Men vägen till deras rike har varit lång. Så följ gärna med på vandringen dit!

Det började med fjärilar

Den stekheta sommaren 1959 – jag var då 12 år gammal – ångade grannens pojke förbi mig där jag stod i blåbärsriset vid en stuga nära sjön Båven i Sörmland. Han bar i handen en håv med påse av glänsande vitt tyg.

- Vad fångar du?

- Fjärilar! Kom får du se!

Inne i påsen låg en aurorafjäril och flämtade. Fjärilens färgprakt fångade mig och en månad senare var jag fast. Pappa köpte mig en håv och jag samlade sedan i flera år, köpte fjärilsböcker, lådor med glaslock och burar med nät. De senare skulle användas för uppfödning av larver. Jag minns de trinda, krälande korvarna som på kalätna kvistar skrek efter mat, mera mat och hur jag vändades vid tanken på att servera dem giftig föda, så att de morgonen därpå skulle ligga livlösa i buren. Då jag var deras hovmästare var jag angelägen att ge dem den mat de behövde, varför jag ständigt konsulterade standardverket "Svenska Fjärilar". Larverna levde

där, enligt texten, ömsom på *Rumex*, ömsom på *Salix*, ibland på karingtand, jungfrulin, brakved, hagtorn etcetera. Jag blev tvungen att skaffa mig en flora. Syrrans Krok & Almquist gick bra, den stod ju bara där i bokhyllan och skröpade. Så småningom övertog jag även hennes växtpress – en kvarleva från realskolans obligatoriska krav på att samla växter. År 1964 rymde mitt herbarium 8 växtark – ett av dessa föreställde maskros! Jag hade vid den tiden nog lärt mig ett 100-tal växter – och det tackar jag mina larver för.

Intresset för växter tar fart

Intresset för fjärilar och växter gick på sparlåga under ungdomliga års törst efter sportkarriär och kvinnliga behag. Efter en kort yrkestid som programmerare på ett stockholmsföretag skrev jag - 22 år gammal - in mig på Botaniska institutionen vid Stockholms universitet.

Intresset för växter steg mot oanade höjder och jag läste allt jag kom över. Sommartid kravlade och luppade jag mig fram genom äng och skog, i stinkande kärr och längs skvalpande stränder. Tre års studier av botanik och zoologi avslutades med ett trebetygsarbete i ekologisk botanik, vilket kom att handla om floran och dess villkor i ett område i Fasterna socken i Uppland. Därefter började jag intressera mig för att kartlägga floran i min hemtrakt, Sörmland. År 1975 startade jag en inventering av floran

i Vårdinge socken och efter cirka 1000 timmar i fält var jag färdig att presentera arbetet. Det skedde hösten 1976 då jag på darri-ga ben inför en månghövdad skara tillhörande Botaniska Sällskapet i Stockholm berättade om socknens begivenheter. Kort därpå blev jag invald i Sällskapet – på den tiden valdes man in – och året efter fanns en uppsats om floran i Vårdinge i Svensk Botanisk Tidskrift.

Knappt var denna inventering färdig för-rän det var dags för nästa projekt – att kart-lägga floran i min hemsocken Björnlunda. Inte mindre än 114 km² - rutor inventera-des med en insats av 4-5 timmar/ruta. Arterna bedömdes efter en tregradig skala efter hur vanliga de var. Syftet med invente-ringen var att den skulle gå att följa upp. År 1983 presenterade jag arbetet på ett fullsatt bibliotek i Björnlunda. Ett 50-tal personer trängdes bland hyllorna – jag kunde inte ana att intresset var så stort i bygden! Kort där-efter kom arbetet in i Svensk Botanisk Tidskrift och Hembygdsföreningen i Björnlunda sålde lösnummer av tidskriften som aldrig förr.

Projektet Sörmlands flora hade precis satt igång och all kraft ägnades nu åt detta arbete. Botaniska Sällskapet stod som huvudman och prof. Måns Ryberg, då ord-förande i föreningen och föreståndare för Bergianska Trädgården, kom att leda arbe-tet. Då han några år senare föll ifrån kom arbetet att fördelas på flera personer och när floran kom ut efter cirka 20 år var det efter ett fantastiskt fint lagarbete.

Daggkåpor

Redan i början av 1980-talet hade jag börjat intressera mig för de apomiktiska arterna. Först i raden kom daggkåpor. Ett

Inventeringen av Vårdinge flora gav många intres-santa växtfynd. Nästan varje dag fick jag anledning att jubla över en växt som jag aldrig sett tidigare!

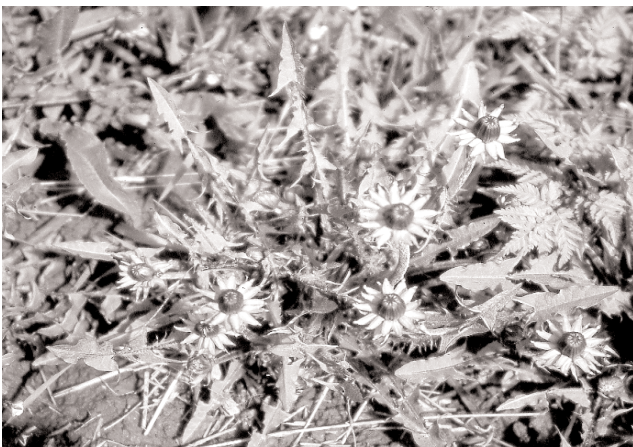
tag hade jag hela 17 arter i odling i min träd-gård. Upptäckten av sörmlands-daggkåpan var en av höjdpunkterna. Denna art, hittills endast funnen kring Aspa i Sörmland, är ännu obeskriven i väntan på en större utred-ning av "obtusa"-komplexet och kanske – med litet tur – hinner den bli beskriven i Flora Nordica. Den skarpögde har säkert redan sett att den finns med, även som avbildad, i Den nya nordiska floran (Mossberg & Stenberg 2003, sid 313). Efter några år av daggkåpor med studieresor bland annat till Västmanland, Hälsingland och Lappland var turen kommen till släktet *Taraxacum*, maskrosorna.

Maskrosintresset föddes

Det hela började ganska oskyldigt. Sta-ten hade anordnat en kurs för länsstyrelse-

tjänstemän på kursgården Sjudarhöjden utanför Sigtuna. Efter intagen lunch lämnade jag gemenskapen, gav mig ut i det sköna vårvädret beväpnad med morakniv och plastkasse och travade runt i backarna kring kursgården. Här samlade jag in så många maskrosor som möjligt som såg ut att vara olika arter. Våren var härlig, tiden gick och fingrarna blev svarta av intorkad maskros-saft. Skamsen och slokörad lufsade jag in i kurslokalen nästan en halvtimme försenad. Jag skylldes på vårayra – men egentligen handlade det om maskrosyra!

Varför nu detta infall med maskrosor? Jo, vintern 1982-83 hade jag haft kontakt med framlidne bergsingenjören Carl Ingemar Sahlin i Göteborg. Genom brev och telefonsamtal inspirerade han mig att börja med maskrosor och han gav mig många goda råd och tips på vägen. Jag fick även kontakt med Carl-Fredrik Lundevall, landets maskrosnes-tor, som skickade mig en opublicerad för-teckning över samtliga då kända men även obeskrivna, nordiska arter (Lundevall 1962). Listan innehöll även geografiska uppgifter

Skägghmaskros, *Taraxacum involucreatum* – en av de arter som man först lär sig känna igen. Den är starkt hårig, har smala, tandade bladflikar och ytterholfjäll som är breda och något uppåtriktade.

och hänvisning till litteratur. Ett mycket tidsödande arbete, som än idag inte är helt avslutat, var att köpa eller låna och kopiera artiklar och uppsatser från vetenskapliga tidskrifter, där maskrosorna var beskrivna och (i bästa fall) avbildade. Och det rörde sig om ett 100-tal alster! Våren 1984 fick jag kontakt med den danske taraxakologen Hans Øllgaard, som jag under åren haft ett mycket gott samarbete med. Tillsammans med den tidigare intendenten vid Naturhistoriska Riksmuseet, Gustaf Haglund, är han sannolikt den största maskroskännaren i världen. Carl Ingemar, Carl-Fredrik och Hans blev under många år mina lärare och inspiratörer och utan deras hjälp hade min samling sannolikt stannat vid de 20 ark som vistelsen i Sigtuna gav upphov till.

Sörmlandsfloran

Drivkraften i arbetet med maskrosorna var Sörmlandsfloran. Tanken svindlade! Tänk vad häftigt om vi kunde få med maskrosorna i inventeringen! Daggkåporna fixade vi – det var många duktiga inventerare som klarade av att bestämma dessa växter. Hans-Erik Wanntorp tog sig an björnbären på ett mycket bra sätt. Många var också flitiga att samla björnbär – för övrigt en av de värsta växter man kan ge sig på att pressa, eftersom man sticker och river sig hela tiden. Tyvärr gick det litet trögt att förmå inventerare att samla maskrosor. Jag tror att uppgiften att göra slumpmässiga insamlingar av maskrosor i det gula hav av blommor som lyser upp landskapet i maj kändes övermäktigt. Det fanns så mycket annat som drog den här årstiden. Många kastade sig fulla

av inspiration ut i lundar och backar för att kryssa vårens alla nya arter.

Maskrosorna blev därför litet av ett eget projekt och jag lade nog ned minst en dag per sörmlandssocken och antecknade alla de arter maskrosor jag kände igen och som kom i min väg. Okända och tveksamma exemplar samlades in och bestämdes av i huvudsak Hans Øllgaard, i början även av Carl-Fredrik.

År efter år byggde jag upp mitt maskros-herbarium, som kom att bli en allt viktigare referens i arbetet. Carl-Fredrik gjorde ett storartat arbete genom att gå igenom och kontrollera Riksmuseets material av arter från Sörmland. Gemensamma exkursioner med Carl-Fredrik och med Hans, som dessutom bodde hos mig en vecka i maj 2000, gav mycket nytt material och när databasen för Sörmlandsfloran stängdes för gott, hade 185 arter upptäckts inom landskapet. Genom att socknarna för varje art redovisas i florans gård att få en grov uppfattning om de enskilda arternas frekvens i landskapet, även om svårbestämda arter naturligtvis blivit underrepresenterade. Landskapsfloran får ses som ett etappmål i den fortsatta undersökningen av sörmlands maskrosor. Efter florans tryckning har ytterligare sju arter, varav fyra obeskrivna, hittats i landskapet.

Utanför Sörmland

Eftersom maskrosfloran varierar i samsättning inom sitt utbredningsområde är det viktigt att sprida sina exkursioner.

Lysande bukett av gula korgar – vad vore våren utan dessa solar!

Därför har jag rest runt i Sverige, Danmark och Estland för att samla och studera för mig nya arter. Särskilt givande har besöken på Öland och Gotland varit. Under mina resor i landet antecknar jag alla arter per besökt lokal och lägger in dem i Artportalen.

Det mesta jobbet sker inomhus

Maskrosornas fåltssäsong är kort, bara en dryg månad. Resten av arbetet sker i herbarierna. I mitt eget herbarium på knappt 4 000 ark ingår idag 268 beskrivna arter och ytterligare ett 20-tal obeskrivna. Ett sådant referensherbarium är en guldgruva om man som jag bor långt från museer och institutioner.

Ett privat herbarium är emellertid inte tillräckligt och en del av min tid ägnas därför åt de offentliga samlingarna, främst Stockholm. Med hjälp av digitalkamera fotograferar jag många kollektioner och denna fotosamling blir ett värdefullt komplement till den egna samlingen. En omfattande bildbank med maskrosor fotograferade i fält har skapats av fotografen och maskroskännaren Thomas Brandt Petersen i Danmark. Även om materialet består av danska arter är många av dem

gemensamma med våra egna och fullt användbart för svenska förhållanden.

Vintersåsongen ägnas dessutom åt att gå igenom kollektioner från svenska samlare. Särskilt aktiva är Föreningen Bohusläns Flora och Ölands Botaniska Förening. Att få ta del av samlingar från landets olika hörn är otroligt lärorikt. Man lär sig arternas variation och kan delge andra sina erfarenheter. Vi som sysslar med maskrosor är förhållandevis få och det som driver vår kunskap framåt är det gemensamma utbytet på exkursioner, korrespondens via brev och mail samt diskussioner kring insamlat material.

Hotade arter

Först i slutet av 1980-talet kom jag till insikt om att det fanns maskrosor som var hotade och intressanta från naturvårdens synpunkt. De lever i resterna av det utdöende äldre odlingslandskapet och finns i huvudsak bara i ogödslade, välhävdade fällor där antalet maskrosor i regel är få.

Sandmaskrosorna upptäckte jag först – dessa små ljusgula korgar som pryder skär-

gårdsbackarna bland Adam och Eva och mandelblom. Ett pinsamt tankefel gjorde att jag inte upptäckte dem i början. Det stod i florin att sandmaskrosorna skulle ha röda frukter och jag trodde att hela maskrosbollen, inklusive ”fjun”, skulle vara röd! Jag sökte och sökte men fann inte de röda fröbollarna nästan! Jag kan skratta åt mitt misstag än idag men när jag förstod hur saken låg till såg jag sandmaskrosor överallt. Jag lärde mig också att de kunde växa i vägar och på skräpmark bland bebyggelsen och då kunde bli stora som ogräsmaskrosor!

Litet senare upptäckte jag också fuktängarnas arter. Östersjömaskrosen *Taraxacum balticum* kände jag visserligen till sedan tidigare, men fläckmaskrosen *T. maculigerum* och dess nära släkting kvällsmaskrosen *T. praestans*, kom in i mitt liv först ett par år in på 1990-talet. Helt plötsligt blev de naturliga betesmarkerna intressanta platser att besöka på försommaren - tidigare hade jag mest exkurerat där i slutet av sommaren i utsikt att få möta gentianor, ögontröstar och olika slags svampar. Snart nog kom jag att intressera mig för Ölands och Gotlands kalkfuktängar och våtområden. Det resulterade småningom i en översikt av de svenska strandmaskrosorna (Rydberg 2003). En vårvecka på Fårö 2005 visade att flera arter ur denna grupp faktiskt var vanliga där. En del av arbetet med maskrosorna har sedan 1990-talet kommit att handla om de rödlistade arterna och jag har i samarbete med Art-

En tidsödande del av fältsåsongen är pressningen. Maskrosorna är svårorkade och pressen blir snart fylld.

Databanken tagit fram listor på dessa, bedömt och beskrivit dem med avseende på bland annat deras hotsituation. En orsak till det starkt ökade intresset för maskrosor i Sverige är säkert vetenskapen om de här i många avseenden skyddsvärda resterna från en svunnen tidsepok och deras indikatorvärde för bevarandevärda naturtyper. En annan orsak är att antalet maskrosarter knutna till naturliga fodermarker är förhållandevis få och därför fullt rimliga att lära sig även utan längre erfarenhet av släktet.

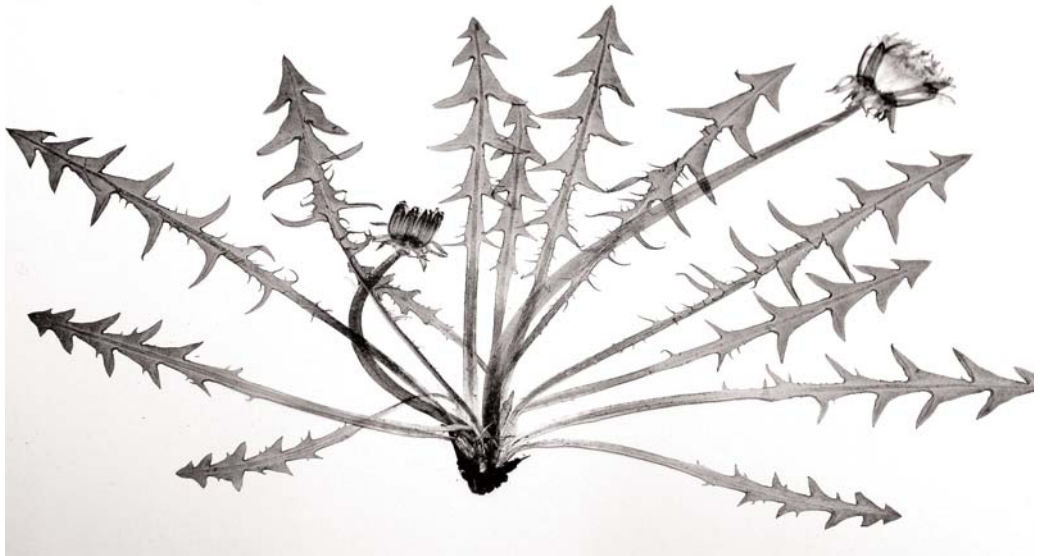
Att lära sig känna igen maskrosor

Att artbestämma maskrosor utan tidigare erfarenhet är svårt, i vissa fall mycket svårt. För de flesta arter finns det inte bara ett art eget utseende utan flera. Det beror på inomartsvariationen som i regel är mycket stor och som är en följd av miljöns inverkan på morfologin. Även plantans ålder och tiden på

säsongen har betydelse för utseendet. Det krävs med andra ord för de flesta arter en lång erfarenhet av alla de ”ansikten” som arten kan visa upp. Om man likriktar miljön, till exempel genom odling, kan man lättare se en arts grunddrag, dess genotyp, den som i bästa fall ligger till grund för typen. Artens vetenskapliga beskrivning brukar dock innefatta så mycket av artens variation som möjligt.

Ett 50-tal arter är fullt möjliga att lära sig efter några säsongers träning. Med ökad kunskap lär man sig fler och fler och så småningom hittar man den ena arten efter den andra när de gula solarna radar upp sig längs vägkanter, i gräsmattor eller i de fina naturbetesmarkernas fuktiga stråk.

Det finns också en rad ännu obeskrivna arter - det rör sig säkert om ett par hundra, som antingen är kända men ottydligt avgränsade eller ännu oupptäckta. Många av de här doldisarna är lågfrekventa och de behöver

Att gå igenom kollekt från andra delar av landet är lärorikt. Här en kollekt av gösmaskros, *Taraxacum dentosum*, en sydsvensk art av gruppen sandmaskrosor, insamlad i Halland av Kjell Georgson, en av författarna till Hallandsfloran.

ofta uppträda i större populationer för att man skall kunna upptäcka dem i fält och se att de utgör egna arter. Det finns nämligen modifieringar av väl kända arter som är så avvikande i sin bladmorfologi att de ser ut att vara någonting annat. Det finns också beskrivna arter som är så sällsynta att man aldrig kan träna in deras habitus på annat sätt än genom beläggen i de offentliga herbarierna. Om det bara finns en eller några få insamlingar från en sådan art, är det nästan omöjligt att känna igen den i fält.

Men man får inte gripas av panik när man står därute i det gula. Eftersom maskrosorna förekommer i en sådan slösande rikedom gör det inte så mycket ifall enstaka plantor inte kan artbestämmas. Förr eller senare finner man arttypiska exemplar både av allmänna och av mer ovanliga arter.

Nycklar

Till hjälp i arbetet med att bestämma svenska maskrosor finns olika nycklar. Nycklar till sektionerna finns bland annat i Jonsell & Jonsell (2000), till sand- och dvärgmaskrosor i Wendt (2001) och till strandmaskrosorna i Rydberg (2003). Någon fungerande nyckel till de svenska ogräsmaskrosorna finns inte ännu. En databas, Pankhurst, för de nordiska arterna är under uppbyggnad, men är långt ifrån färdig. Själv använder jag för ogräsmaskrosorna en hemmagjord excelbaserad nyckel där olika karaktärer viktas. Genom en s.k. pivottabell kan ett urval sannolika arter vaskas fram. Självklart måste de utnycklade arterna jämföras med belägg i herbarier och fotografier.

Checklistor

När man sysslar med maskrosor är det

nödvändigt att veta vilka arter som finns. En lista över samtliga arter i Norden och Baltikum med hänvisning till typerna i herbarier och litteratur har tagits fram av Lundevall & Øllgaard (1999). Denna lista uppdateras med jämna mellanrum alltefter-som förändringar i taxonomi el namnsättning sker. Jag har själv tagit fram en lista över de svenska arterna med uppgift om deras utbredning i landet. Denna lista är ännu ej publicerad. Den innehåller också svenska namn på en hel del arter.

Namnsättningen är ett digert arbete som pågått under många år. Av de svenska namnen har 228 publicerats (Rydberg 1999), men ett förslag på ytterligare cirka 180 namn har skickats in till Arbetsgruppen för svenska växtnamn för att remissbehandlas. Det innebär att 408 av 476 beskrivna arter nu har svenska namn eller förslag på sådana.

Kunskapen om maskrosornas utbredning är dålig, framför allt saknar vi uppgifter om de nuvarande förhållandena. Det är därför angeläget att så mycket material som möjligt matas in i Artportalen så att vi kan se utbredningsmönstren växa fram. Redan idag finns en hel del material inmatat men det är bara en liten del av det som finns. Mycket information – ännu inte offentliggjord – finns hos privata samlare runt om i landet.

Resan fortsätter

Den självbiografiska resan började med aurorafjärilen och slutade i ett hav av maskrosor. Men resan fortsätter. Målet på sikt är att skapa en bestämningsnyckel för samtliga svenska arter maskrosor, en nyckel som är användbar och som skall stimulera till ökad aktivitet och kunskap om denna växtgrupp, där Sverige av tradition varit världsledande

under så lång tid. Kanske kan vi också förmedla en vidare förståelse för dessa växters rätt att existera och skapa en mer ödmjuk attityd till naturens skönhetsvärden. En villaägare på Öland, som jag mötte en gång, uttryckte saken på följande sätt: Här tar vi inte bort maskrosorna – det vore som att ta bort en del av våren!

Referenser

- Jonsell, B. & Jonsell, L. 2000: *Svensk Flora. Fanerogamer och ormbunksväxter*, 28 upl.
- Lundevall, C.-F. 1962: Skandinaviska halvöns, Östfennoskandias och Danmarks taraxaca. Preliminär förteckning.
- Lundevall, C.-F. & Øllgaard, H. 1999: The genus *Taraxacum* in the Nordic and Baltic countries: Types of all specific, subspecific and varietal taxa, including type locations and sectional belonging. *Preslia* 71: 43-171, Prag.
- Mossberg, B. & Stenberg, L. 2003: *Den nya nordiska floran*. Wahlström & Widstrand, Stockholm.
- Rydberg, H. 1999: Maskrosor med svenska namn. *Svensk Bot. Tidskr.* 93: 123-128.
- Rydberg, H. 2003: De svenska strandmaskrosorna. *Svensk Bot. Tidskr.* 97: 274-294.
- Wendt, G. 2001: En guide till sandmaskrosor och dvärgmaskrosor. *Svensk Bot. Tidskr.* 95: 94-114.
- Samtliga bilder är tagna av artikelförfattaren.

Att skapa odlingslotter för maskrosor är inte så vanligt bland trädgårdsägare. För maskrosstudier är det ofta nödvändigt att ha kontrollerade odlingar av arter som kräver mer noggranna studier.

Rutlungmossa i Sörmland och Uppland – en eller flera arter?

NIKLAS LÖNNELL

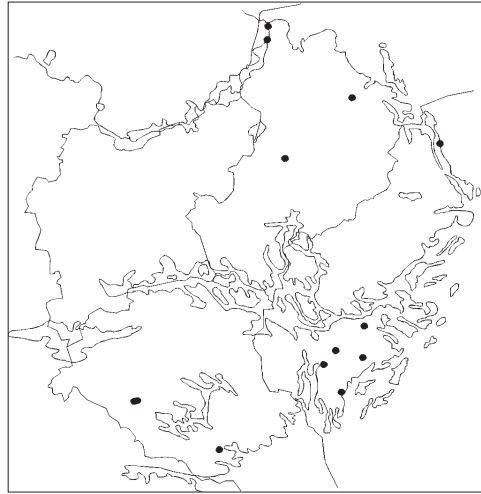
Rutlungmossan, *Conocephalum conicum* hör till bållevermossorna. Genom att bålen har stora tydliga rutor har den liknats vid ett krokodilskinn. Arten är i allmänhet rent grön, även om den i exponerade lägen kan få något rödaktiga inslag. Har man tur att hitta arten fertil så är den så kallade sporoforen konformad, vilket speglas i det vetenskapliga namnet, såväl släktnamnet *Conocephalum* (konhuvud) som i artepitetet. Det har gjort att arten varit lätt att känna igen. Den största förväxlingsrisken har kanske varit de vittspridda arterna i släktet *Marchantia* som ofta bland annat förekommer i människoskapade miljöer såsom i växthus. De skälliknande bildningarna på bålen hos dessa arter innehåller groddkorn.

Conocephalum conicum växer längs vattendrag eller där vatten sipprar fram i bergbranter. I Södermanland och Uppland är *Conocephalum conicum* mycket sällsynt.

På flera av artens lokaler förekommer även dunmossa, *Trichocolea tomentella*. Bara en handfull lokaler är kända från trakten. Några lokaler för arten anges nedan.

Arten har studerats med molekylära metoder. Utifrån dessa data tillsammans med morfologiska studier har en ny art beskrivits. *Conocephalum conicum* s.lat. har nu delats upp i två arter, *Conocephalum conicum* s.str. och *C. salebrosum*. Endast några enstaka belägg från Sverige (Skåne, Dalsland, Gästrikland) har studerats av artikelförfattaren och alla dessa visade sig tillhöra arten *Conocephalum salebrosum* (Szweykowski m.fl. 2005). De två arternas frekvens i Sverige liksom inom vårt område är därför fortfarande oklar. Enligt uppgift förekommer arterna ofta i blandbestånd (Blackstock m.fl. 2005). Nedan listas de karaktärer som anges som särskiljande.

	<i>C. conicum</i> s.str.	<i>C. salebrosum</i>
Storlek	Oftast något större: 50–110(-135) mm lång; 8–12(-16) mm bred	Oftast något mindre: (20)30–60(-190) mm lång; 5–10,5(-12,5) mm bred
Bålens översida	Blank (syns ej på torkat herbariematerial), med tydliga porer men otydliga gränser mellan luftkammarna	Matt (kan te sig något blank när den är fuktig), med tydliga gränser mellan luftkammarna så att bålen får ett tydligt nätiikt mönster.
Bålens översida	Slät, gränserna mellan luftkammarna ligger i samma nivå som resten av bålen	Vågig, med gränserna mellan luftkammarna är nedsänkta i förhållande till övriga bålen
Den yttersta bålkanterna med genomskinliga avlånga celler	Bred, ofta (2)3--4(-5) celler	Smal, 1-3 celler

Utbredning för *Conocephalum conicum* s.lat. rutlungmossa i Södermanland och Uppland. För vidare detaljer se lokalförteckning

Lokaler för *Conocephalum conicum* s.lat. i Södermanland och Uppland

SÖDERMANLAND D-LÄN

STORA MALM Forssjö vid kanten av järnhaltig källa 1934 (EvK, S); Karlsro 400 m O-ut, bäckkant nära källa 1999 Bo Karlsson m.fl. (Lönnell 1999).

SANKT NIKOLAI Nyköping Ärilla (Ärila) 1864 (Indebetou, S).

SÖDERMANLAND AB-LÄN

BOTKYRKA Harbroravinen 1988 (I.Herber m.fl.); Rikstensravinen 1991 (L. Hedenäs)
BRÄNNKYRKA Skarpnäck 1853 SOL (S, UPS), 1855 (S), 1857 (Cleve UPS, S) =?
NACKA 1879 Seth (Persson 1943).

GRÖDINGE Tegelvreten, Kagghamra: bäckravinen runt Brinkbäcken 1987 (Emanuelsson 1987), 1990 (L. Hedenäs m.fl.).

ÖSMO Kronberget mellan Valla och Lund, yppigt utvecklad i klippbrant 1932 (Florin S) (Persson 1943), 1943 (Halle det. H.Persson, S), 1946 (A. Uggla, S); Lund på bergvägg m. sippervatten 1957 (EvK, S).

ÖSTERHANINGE nära kyrkan 1942 A. Uggla (S) =? Gullringskäret c.fr. 1942 Botanistklubbens vid Stockholms Högskola höstexkursion (Persson 1943), Gullringskäret /Gullringen 1943 (Agelin & E. Wall, S).

UPPLAND AB-LÄN

VÄDDÖ Tullviksbäcken c:a 200 m från utloppet (12J3d0030), bäckkanter, rikligt och spridd längs åtminstone en sträcka av 250 m 2000 (J.Edelsjö).

UPPLAND C-LÄN

BJÖRKLINGE prope templum(= nära kyrkan) 1885 A.E. okänd.

VALÖ 1838 (Thedenius, det. HWA 1913, S).

ÄLVKARLEBY Ytterboda skuggig sandbrink vid älven 1917 (E. Almquist, UPS); mellan Älvkarleö stn och hotellet 1944 (Halle, det. HP, S).

Litteratur

- Blackstock, T.H., Bosanquet, S.D.S., Long, D.G. & Preston, C.D. 2005: Conocephalum in Britain and Ireland: a BBS mini-survey. *Field Bryology* 2005: 11--13.
- Emanuelsson, E. 1987: Stockholmssektionens exkursion till Tegelvreten, Kagghamra, i Grödinge sn, Södermanland. *Mossornas Vänner* 30:40-41.
- Lönnell, N. 1999: Mossornas Vänners exkursion till Södermanland 6-9 maj 1999. *Myrinia* 10(2):48--51.
- Persson, H. 1943: Några intressanta mossfynd från Stockholmstrakten. - *Svensk Bot. Tidskr.* 37: 413-420.
- Szweykowski, J., Buckowska, K. & Odrykoski, I.J. 2005: *Conocephalum salebrosum* (Marchantiopsida, Conocephalaceae) - a new holarctic liverwort species. *Plant Systematics and Evolution* 253: 153--158.
- Niklas Lönnell, Box 25915, 750 25 Uppsala, Niklas.Lonnell@telia.com

Floristiska fynd

LARS-OLOF LINDSTRÖM

Missne *Calla palustris*

Sdm, Haninge, Nedre Rudansjön 2005. Karta: 10ISV, RN 656200 163300, cirka ett eller två dussin exemplar i en igenväxt vik vid sydvästra delen av sjön

Ekorrhorn *Hordeum jubatum*

Upl, Stockholm, Centralstationen 2005. Karta 10INO, RN 658100 162700, vid perrongens slut vid östra delen av spår 14 (södergående spår).

Stallört *Ononis spinosa* ssp. *arvensis*

Sdm, Stockholm, Högdalstoppen i ängsbacke 2001. Karta: 10I SO, RN 657200 162800, observerad i ett par exemplar. Även noterad under 2000.

Kärrspira *Pedicularis palustris* ssp. *palustris*

Sdm, Nacka, Hellasgården, Källtorpssjön 2005. Karta: 10INO, RN 657600 163400, ett mindre antal exemplar vid strandkanten av södra delen av Källtorpssjön.

Majvivan – årets inventeringsart

LENNART KARLÉN OCH HANS RYDBERG

Svenska Botaniska Föreningen utser årligen en eller några få inventeringsarter och under 2006 är det majvivan som vi skall leta efter i Sörmland och Uppland. Avsikten är att få en bild av den aktuella utbredningen för arter som är i stark minskning eller på spridning i landet.

Majvivan, *Primula farinosa*, hör till viveväxterna, familjen *Primulaceae*, som i Sverige har ett 20-tal vilda representanter. Släktet *Primula* delas i ett antal undersläkten, av vilka vi i Sverige har två, dels subgenus *Primula*, dit vår välbekanta gullviva hör, dels subgenus *Aleuritia* med några nordliga representanter och årets inventeringsart, majvivan (Trift 2004). Den senare är väl skild från de övriga *Primula*-arterna genom sina vitmjöliga bladundersidor och på att kronan är mycket bredare än kronpipens längd (hos fjällvivan är de likstora). I södra och mellersta delarna av landet är det omöjligt att förväxla majvivan med någon annan art. Det är också i dessa delar av landet som arten har sin huvudsakliga utbredning. Norrut är arten sällsynt men finns på många ställen i Jämtlands kambrosilurområde. Arten hör hemma i Europas och Asiens kalltempererade områden. I de nordliga delarna, som i Sverige, är den i huvudsak en låglandsväxt men mot söder, t.ex. i alpländerna, växer den i fjällmiljö. Närtstående arter förekommer i Europas och Asiens arktiska områden liksom i Nordamerika och sydligaste Sydamerika.

Som namnet antyder blommar majvivan i maj då den med sina rosa blommor förgyller kärr, fuktängar och havsstrandängar. Mot slutet av blomningstiden blir blommorna mer blåroda. Vissa år kan man få se majvivorna blomma om och det går då att få syn på dem så sent som i september. Det latinska artepitetet *farinosa* betyder "mjölig" och syftar på det karaktäristiska mjölet som inte bara finns på undersidan av bladen utan även på stjälkarna.

Mjölet är egentligen små kristaller av ett organiskt ämne, som avskiljas av rätt korta körtelhår. Vilken funktion detta mjölskikt har är svårt att avgöra. Det kan möjligen vara ett skydd mot predatorer. Växtätande larver och andra djur söker i regel skydd på undersidan av blad och hos majvivan kan det vara svårt att få fotfäste i lagret av mjöl. I Skåne kallades arten förr "melblomster" (= mjölblomster) och i Blekinge "mjölor". Andra dialektala namn är "majblomster" i Östergötland och Sörmland samt "lärkblomster" eller "svalblomster" i Uppland och Roslagen. I många landskap kallades arten blåviva (blåhviva) och detta namn var inte ovanligt i de äldre flororna, t.ex. Thedenius (1871).

Majvivan har liksom de flesta primulacéer heterostyla blommor, vilket innebär att det på olika individer finns blommor med antingen långt eller kort stift. Pollination mellan de två blomtyperna ger i regel en god frösättning medan den blir dålig eller uteblir helt vid pollination mellan blommor av

samma typ. Majvivan har sina assimilerande delar nära markytan, vilket visar att arten är starkt beroende av ljus. Den har på hävdade marker klarat övergången från äng till betesmark och det verkar som om själva hävden, oavsett om den sker som bete eller slätter, är en förutsättning för artens långsiktiga existens. Arten varierar mycket litet inom sitt utbredningsområde. På Öland och Gotland, särskilt på fastare alvarmark, kan man ibland hitta en form "acaulis" där stjälken är mycket kort. Formen är genetiskt stabil och är beskriven sedan gammalt.

Majvivan hade förr en betydligt större utbredning i odlingslandskapet på välhävda och kanske utarmade betes- och slättermarker. De ståndorter där det idag växer majviva måste ha varit mycket vanliga i 1700-talets Sverige.

Det mesta av den åkerareal vi ser idag var då hävdade ängar, i låglandet ofta utbildade som sidvallsängar. Sidvallsängen fanns i odränerade kärrmarker och på stränder intill sjöar och hav. Den var betydligt mer lättbrukad än hårdvallsängen, som i regel var stenig och ojämn. Genom slättern bortfördes näring, som i form av kreatursgödsel kastas ut på åkrarna som då låg närmare bebyggelsen.

Majvivan, som är kväveskyende, drog fördel av att ängarna magrades ut eller som botanisten Swartz uttryckte saken: "När svalan börjar visa sig, skyndar blåvivan att måla tufvorna på kärrängen, en syn som vore dubbelt förnöjande, om ej den lysande mängden vittnade om ställets ofruktbarhet såsom magert och vattensjukt" (Nyman 1867).

Det råder inget tvivel om att majvivan helst växer på magra marker. Den trivs bäst på kalk- eller källpåverkade fuktängar med

låg vegetation. Den ställer höga krav på markens struktur och kalkhalt och på många strandängar eller kalkfuktängar växer arten tillsammans med andra ovanliga arter som älväxing, sumpgentiana, ängsstarr, plattsäv och olika strandmaskrosor.

Att majvivan har speciella krav på markens pH-värde och vattenregim ser man tydligt i några av de stora reservaten med betade strandängar. På Labro ängar och vid Strandstuguviken, båda utanför Nyköping och i Sandemars betesmarker vid Österhaninge finns den endast på små och mycket välavgränsade områden med karaktären av kalkfuktäng.

Om landhöjningen förändrar dessa förutsättningar trots att hävden är fortsatt god försvinner arten och kanske är det anledningen till att majvivan inte längre finns kvar på Ängsnäset, d.v.s. Tullgarnsnäs. I källkärr däremot håller den sig kvar tills igenväxning eller dikning förändrar miljön.

Majvivan är en ganska kortlivad perenn och försvinner relativt snabbt om marken inte längre är i hävd (Ekstam & Forshed 1992). Fröreserven är emellertid långlivad, varför nya plantor lätt bildas om en lämplig hävd återupptas. Den kan även dyka upp tillfälligt några år i samband med markstörning, t.ex. i nyrensade landsvägsdiken, färskka hjulspår och av vildsvinen omrörd mark. Håll utkik efter sådana förekomster i områden där majvivan har förekommit tidigare!

Majvivan minskar i hela Sverige. Den försvann i många områden då kärrängarna i låglandet dikades och odlades upp till åker. Ytterligare lokaler har försvunnit under 1900-talet genom igenväxning, dikning, ytterligare uppodling, kvävegödsling och nedlagd betesdrift.

Utanför de välhävda reservaten finns

nu nästan enbart små restbestånd kvar, många starkt hotade på grund av igenväxning efter det att hävden upphört.

I listan över lokaler är bara de sörmländska fyndorterna redovisade. Upplandsfloran har genomfört sina rutininventeringar under senare år och vi har för flertalet lokaler en relativt god kännedom om de olika populationernas tillstånd. Emellertid kan utvecklingen gå snabbt och tidigare livskraftiga bestånd kan idag vara på väg att försvinna. Om du vill kontrollera uppländska lokaler för majviva – kontakta de distriktsansvariga för Upplandsfloran! Namnen på dessa personer finner du på insidan av bakre pärmen i denna tidskrift. Äldre förekomster av majviva är dessutom redovisade på karta i Almquist (1929). Kartan är säkert mycket ofullständig men visar hur vanlig växten var i Uppland i början av förra seklet.

Här nedan följer en sammanställning av de lokaler som rapporterades under inventeringen för Sörmlands flora. Om ingen rapportör nämns är de senaste Lennarts (LKA) egna observationer. För äldre uppgifter hänvisar vi till Sörmlands flora (Rydberg & Wanntorp 2001).

Lokaler

Bergshammar, Stora Marsäng (9H1d 1-2-)

Sedd av LKA i två områden vid Boholmen-Mellanholmen-Granö längst i söder, tillsammans mer än 1000 ex år 2000 i välbetade fuktängar vid havet. Naturreservat.

Bälinge, Ringsö nära Kullbo brygga (9H2j 4305)

Riklig i igenvuxen betesmark 1993 enligt Hans-Erik Wanntorp. Lokalen påverkad av en ny vägdragning 1998.

Dalarö, Askfatet (Schweizerdalen) (10I2j 0234)

Sedd under 1980-talet men ej återf. av LKA 2001. På en ohävdad strandäng nära badplatsen finns ett

mindre område med tydligt kalkgynnad flora, vilket skulle kunna vara den gamla växtplatsen.

Dalarö, Edesön (10J2a 1-1- eller 2-2-)

Rapporterad under 1980-talet. Inga närmare uppgifter kända.

Hölö, Skräddartorpskärr (9I8a 0102)

1000-tals ex årligen i välhävdad slätteräng med källor. Naturreservat.

Hölö, Ängsnäset (9I7a 2-4-)

Senast rapporterad från 1960-talet. Naturreservat.

Hölö, Långkärr öster om landsvägen (9I8a 0219)

Fler än 100 ex i välhävdad betesmark med källor 1999. Sedan dess har hävden försämrats men majvivan fanns kvar 2005. Naturreservat.

Hölö, f. d. Långkärr väster om landsvägen (9I8a 0516)

Ett dikat rikkärr omgivet av medelålders granskog. Majvivan dyker ännu upp där vildsvinen skapat bra förutsättningar för fröbanken att gro. Senast kontrollerad av LKA år 2000 och då blommade 2 ex.

Hölö, Sörsjöns sydspets (9I8a)

Rapporterad av Måns Ryberg men troligen ej sedd sedan 1960-talet i området kring badplatsen.

Hölö, Hagdala (9I8a 1-0-)

Rapporterad av Måns Ryberg men troligen ej sedd sedan 1960-talet.

Kila, Bäcketorp vid Bålsjön (9G1j 4428)

Ohävdad igenväxande kalkpåverkat källkärr. Vid LKA:s besök 1999 blommade 20 ex i kanten av en vältrampad stig. Beståndet är starkt hotat.

Kjula, Stora Lida vid vägen mot Kalkugnstorp (10H5a 4313)

Sedd i landsvägsdiket under 1990-talet av Olle Andersson, senast 24 ex 1999. Troligen har fröbanken aktiverats i samband med dikesrensning.

Nicolai, Linudden 800 m NV om Örstignäs (9H2e 3140)

En liten kalkfuktäng i större betad strandäng, år 2000 fanns 50-talet blommande ex (LKA).

Nicolai, Snäckvikens norra strand norr om Snäckholmen, (9H2e 0-3-)

Liten kalkfuktäng i stor betesmark, några 10-tal blommande ex 1999 och 2004, alla i skogskanten. Kan vara hotade av igenväxning. Naturreservat.

Nicolai, Strandstugevikens södra strand 500 m SO om Lilla Strandstugan (9H2e 1141)
Majvivan blommande spridd på den välbetade strandängen utmed vägen mot fågeltornet 2000 och 2004. Naturreservat.

Nämdö, 300 m SV om Mörtö gård (10J2c 2512)
I sipperskrevan på kalkberg enligt Hans-Erik Wanntorp 1989.

Ornö, Lustehagen mellan Övre och Nedre Åvassa (10J0a 3427)
Sedd under 1980-talet av Svante von Strokirch.

Stigtomta, Bärstakärret (9H3a 4040)
Minst 500 blommande ex 1999 i rikkärr på Yngarens forna sjöbotten, riklig även 2003.
Naturreservat.

Stigtomta, Hallbosjöns SO-spets 800 m NV om Åsby (9H4a 0549)
Liten källpåverkad kalkfuktäng i svagt hävdad betesmark, minst 500 blommande ex 2000.

Svärta, Labro ängar, Saxvikens norra strand (9H3e0341)
En liten kalkfuktäng i betad strandäng, 200 blommande ex 2000. Naturreservat.

Svärta, Igelsjön norr om Stäk (9H2f 3715)
Igenväxande ohävdad kalkpåverkad sjö, fåtalig i gungflyartad sjökant med bladvass. Naturreservat.

Svärta, Sandstugekärret (9H2f 4312)
Många 1000-tals ex blommande i det restaurerade och betade kärret 1999. Naturreservat.

Svärta, Västra Djupvik mot Sjösafjärden (9H3f 0-0-)
Mycket riklig spridd på välbetade strandängar 1999.

Trosa-Vagnhärad, Borsö, 450 m SV om Borsö gård (9I6a 0748)
5 blommande ex 2000 i västra kanten på ohävdad igenväxande fuktäng, f. d. inägomark.

Trosa-Vagnhärad, Ängsviken vid Furholmen (9I7a 1-3-)

Sökt men ej återfunnen av LKA på ohävdade strandängar 1999, ej heller av Hans Rydberg 2004.

Trosa-Vagnhärad, Södra Askö vid Sandvik (9I4b 3-2-)
Senast rapporterad av Hans-Erik Wanntorp 1995, då nästan utgången.

Trosa-Vagnhärad, Norra Askö mellan biologiska stationen och Hästdammen (9I4b 3-1-)
Riklig på brandfläckar på f.d. åkermark 1989 enligt Hans-Erik Wanntorp.

Tunaberg, Nyängsbrotten (9H1b 0532)
Fåtalig i små våtmarker i grunda kalkbrott, ännu kvar 1999 enligt Bo Karlsson.

Utö, Nyängen vid Kroka (9I8j)
Rapporterad under 1980-talet utan närmare uppgifter om biotop och mängd.

Västerljung, Hällsviken vid Tunsätter (9H6j 1301)
Flera 100-tal i välbetad hagmark med källkärr 2000.

Österhaninge, Sandemar 600 m SV om slottet (10I1j 3913)
Spridd på välhävdade strandängar vid fågeltornet 2001 och 2005. Naturreservat.

Österhaninge, Sandemarkärren 1 km NNO om slottet (10I1j 4823)
Rikkärr. Naturreservat.

Österhaninge, Gålö, Morarna (10I0i 4320)
10-talet grupper på liten yta mellan alkärr och vasskant på dåligt betad strandäng 2001 och 2005.

Österhaninge, Gålö, Stegsholm, 150 m N om Brostugan (19I1i 2012)
Riklig på välhävdad betad strandäng 2001 och 2005.

Österhaninge, Edholmen (10I1i)
Välbetad naturbetesmark med strandängar. Ej återfunnen 2001, möjligen låg lokalen på annan plats.

Östra Vingåker, 500 m SV om Långviken (9G6e 4603)

Dålig hävd men ännu 8 blommande ex 1999 enligt Bo Karlsson, ej sedd av Hans Rydberg 2004.

Årets fynd av majviva kan rapporteras via Artportalen eller till Botaniska sällskapet i Stockholm.

Litteratur

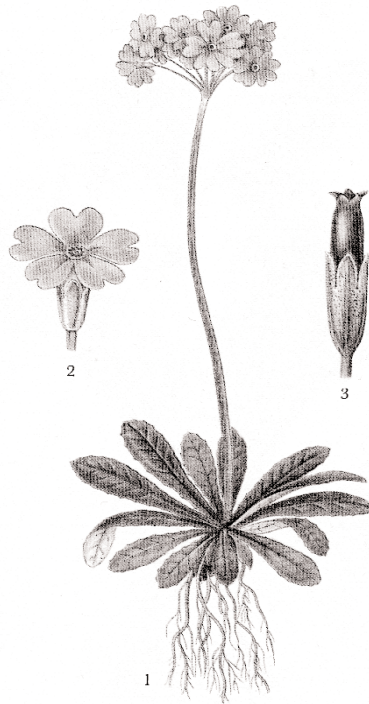
Almquist, E. 1929: Upplands vegetation och flora. Acta Phytogeogr. Suecica nr 1. Uppsala.
Ekstam, U. & Forshed, N. 1992: Om hävden upphör. Naturvårdsverket.

Nyman, C. F. 1867: Utkast till Svenska växternas Naturhistoria eller Sveriges Fanerogamer skildrade i korthet, förra delen. Örebro.

Rydberg, H. & Wanntorp, H.-E. 2001: Sörmlands flora. Botaniska Sällskapet i Stockholm.

Thedenius, K. Fr. 1871: Flora öfver Uplands och Södermanlands Fanerogamer och Bräken-artade växter. Stockholm.

Trift, I. 2004: Primula och dess primuloida släktingar. Daphne 15(1): 2-8.

Majviva *Primula farinosa*
C.A.M. Lindman, Bilder ur Nordens Flora

Mot en ny Huddinge flora?

INGEMAR HERBER

Nu när Sörmlandsfloran sedan några år är lagd till handlingarna och Upplandsfloran är färdiginventerad finns det väl inte så mycket mer att bita i för en hungrig botanist i Stockholmstrakten. Då jag i ett svagt ögonblick nämnde att jag för egen del funderade på att sammanställa en lokalflorea för min hemkommun, Huddinge, möttes jag av en hel del intresse men också av frågan vad det är för mening med detta, eftersom en flora över hela Sörmland nyss hade kommit ut. Ett bra skäl är naturligtvis att man som pensionär behöver något stimulerande att sysselsätta sig med - gärna något som samtidigt ger en viss motionseffekt. Av övriga skäl är följande kanske de viktigaste.

Inventeringsenheter i Sörmlandsfloran var fjärdedelar av ekonomiska kartblad, kallade kvadranter. Den här indelningen tar ingen hänsyn till kommun- eller sockengränser, och materialet lämpar sig därför dåligt både för kommunal planering och för jämförelser med floran under tidigare perioder. Om man tar Huddinge som exempel faller endast tio kvadranter helt inom kommunen medan ett tjugotal till större eller mindre del ligger inom angränsande kommuner.

Inventeringsarbetet i Sörmlandsfloran utfördes av ett stort antal frivilliga botanister som lade ner en stor och värdefull arbetsinsats på inventeringen. Det innebär dock inte att resultatet för alla kvadranter är likvärdigt. Inventerarnas kunskapsnivå och den tid de

kunde lägga ned på arbetet varierade betydligt, vilket naturligtvis påverkade resultatets kvalitet. En fördjupad undersökning kan därför ge en fylligare och mer korrekt bild. Oklarheter i taxonomi och artbestämning som uppmärksammades under arbetet med Sörmlandsfloran kan också belysas och redas ut.

Min ambition är att en Huddingeflorea inte bara ska omfatta kärlväxter utan även mossor och lavar. Någon kanske tycker att svampar och alger också borde vara med. Jag har dock inga planer på att inventera dessa grupper. Möjligen kan floran kompletteras med kända uppgifter på signalarter och rödlistade arter, men det får i så fall bli en senare fråga.

Vad är Huddinge kommun?

Vid planeringen av ett sådant här projekt ställs man naturligtvis inför en hel del metodfrågor. Jag tänker inte gå in närmare på dem här, med undantag för följande fråga: Vilket område ska floran omfatta? För femtio år sedan skulle det här inte varit något problem. Då överensstämde gränserna för Huddinge socken och Huddinge kommun.

Sedan dess har flera viktiga förändringar skett. Genom avtal övergick 1961 ett område omfattande de nuvarande stadsdelarna Vårberg, Johannesdal och Skärholmen från Huddinge till Stockholms kommun. Enligt principen att sockenindelningen är oförän-

derlig tillhör detta område alltså fortfarande Huddinge socken men inte kommunen. Ett område på östra sidan av Albysjön från Masmo gård i norr och ner till Flottsbrobacken i söder övertogs från Botkyrka kommun 1998. Området hör alltså till Huddinge kommun men ingår i fortfarande i Botkyrka socken.

Om floramaterialet skall användas för planering av naturvård och liknande ändamål är det logiskt att tillämpa kommungränser. För jämförelser bakåt i tiden är sockenbegreppet däremot lämpligare. Mot denna bakgrund har jag valt kommunen som huvudbegrepp i floran. I ett appendix redovisas ovanligare arter och arter som endast återfunnits inom

den del av Botkyrka socken som ligger inom Huddinge kommun resp. den del av Huddinge socken som ligger inom Stockholms kommun. På så sätt kan man även få en uppfattning om socknens flora.

Huddinge kommun omfattar en landareal på 142,9 km² och är med sina närmare 90 000 invånare den näst största kommunen i Stockholms län. På grund av läget intill Stockholms kommun har Huddinge präglats av en kraftig expansion under de senaste seklet. Ännu för hundra år sedan var Huddinge en renodlad skogs- och jordbruksbygd som dominerades av herrgårdar med talrika underliggande torp. År 1900 uppgick befolkningen till 1 857 invånare.

Utsnitt ur sockenkartan i Sörmlands flora.
Kartan visar Huddinge sockens läge på Södertörn.

Skyddsvärda områden

Trots den kraftiga exploateringen finns det fortfarande en hel del jordbruksbygd och stora skogar kvar. Kommunen har vidtagit åtgärder för att slå vakt om deras naturvärden. Idag finns fem "Natura 2000"-reservat och sju kommunala naturreservat som totalt omfattar över 30 km². Planer finns att utöka detta område kraftigt genom att avsätta Flemingsbergsskogen som naturreservat.

Berggrund och jordmån

Huddinge, liksom större delen av Södertörn i övrigt, präglas av ett sprickdalslandskap. I en relativt plan bergsplatå med en högsta höjd på runt 100 meter har djupt nerskurna dalstråk bildats genom sprickbildning och därpå följande vittring och erosion.

Dessa sprickdalar skär varandra ofta så att ett ruttmönster uppstått. De djupaste delarna är vattenfyllda och de största sjöarna - Drevviken, Magelungen och Ormlången - är långsmala med vikar i tvära vinklar där två sprickdalar skär varandra. På så sätt dominerar landskapet av två utpräglade naturtyper. Dels en högplatå som främst består av granatådergnejsjer och gnejsgraniter, täckta av ett tunt moränlager och mager barrskog med myrmarker och näringsfattiga sjöar i sänkorna, dels ett flackt slättlandskap med näringsrika sjöar och bördiga lerjordar. Lerorna består dels av glaciallera med inlagring av kalkslam som under istiden fördes hit från kalkområden i Gävlebukten, dels av postglacial ej varvad lera. Tidigare fanns några tegelbruk men de är sedan länge nedlagda. I glacialleran har uppmätts en kalkhalt på upp till 10 procent, men den är oftast urlakad i ytskiktet. Mellan bergsplatån och dalarna finns en oftast ganska smal och brant zon där lövskog och snår dominerar.

Dagsläget

Hittills har mitt floraarbete huvudsakligen bestått av att sammanställa historiska uppgifter samt att göra ett mindre antal provinventeringar. Nuvarande kunskap om de olika växtgrupperna är följande.

Kärlväxter

Huddingeflorans hittills främste utforskare var kontorsskrivare Viktor Wimmerstedt som främst under 1920- och 1930-talen studerade socknens flora, vilket bland annat resulterade i en artikelserie i Södra Förstadsbladet 1931 och en mångfald uppgifter i Stockholmstraktens växter (1937). I sin artikelserie nämner Wimmerstedt 588 arter, en siffra som skulle blivit högre om han specificerat alla arter i stället för att ibland skriva "videarter", "kardborrearter" och liknande. Stockholmstraktens växter anger totalt 676 arter.

Från senare tid finns naturligtvis en hel del material i underlaget till sörmlandsfloran även om problemet med kommungränserna reducerar användbarheten. Jag inventerade själv delar av Huddinge och har dessutom många andra noteringar från ett drygt kvartssekels utflykter i området. En del intressanta uppgifter från tippar har publicerats i ett specialnummer av Daphne (2001), i övrigt är det ganska tunt med publicerade uppgifter.

Totalt har jag nu noterat förekomsten av 1047 taxa, varav 106 avser historiska uppgifter, det vill säga taxa där inga fynd noterats senare än 1980. Jag förväntar mig inte att denna siffra ska stiga markant under det kommande inventeringsarbetet. Från 2005, det första egentliga inventeringsåret för kärlväxter, har jag dock som nya arter noterat coloradogran (*Abies concolor*), fänrikshjärta

(*Dicentra formosa*), gräddmåra (*Galium album*verum*), vingvial (*Lathyrus latifolius* ssp. *heterophyllus*), mellansporre (*Linaria repens*vulgaris*), blågran (*Picea pungens*), gulkämpar (*Plantago maritima*), skogsnatviol (*Platanthera bifolia* ssp. *bifolia*), stor trampört (*Polygonum aviculare* ssp. *aviculare*), bägartrampört (*Polygonum aviculare* ssp. *microcarpum*) och grått saltgräs (*Puccinellia distans*). De nytilkomna arterna är alltså främst adventivarter, trädgårdsflyktingar, hybrider och taxa på underartsnivå som inte alltid hållits isär vid tidigare floraarbeten.

Mossor

Den senaste sammanställningen av bladmossor (exkl. vitmossor) återfinns i Stockholmstraktens bladmossor (1964). Enligt denna hade 205 arter påträffats i Huddinge. Sedan jag gått igenom övriga kända litteraturuppgifter och gjort en fullständig genomgång av mossmaterial från Huddinge och Botkyrka socknar i Riksmuseets herbarium har artantalet ökat till 321, varav 259 bladmossor och 62 levermossor. Detta är troligen en underskattning av det faktiska antalet och vissa biotoper förefaller vara underrepresenterade. I en studie av ett ungefär lika stort område i Bohuslän som presenterats i Sotenässets mossor (1998) noterades 454 arter, varav 343 bladmossor och 111 levermossor. Även om uppgifterna gäller ett område med mer gynnsamma förutsättningar genom förekomst av kalk och ett oceaniskt klimat, ger de ändå en fingervisning om att antalet arter i Huddinge borde vara betydligt större än vad som hittills angetts.

Som exempel kan nämnas två arter som enligt Stockholmstraktens bladmossor saknas eller endast har hittats på en lokal i Huddinge.

Grön sköldmossa (*Buxbaumia viridis*) är en ovanlig mossa i Sverige så tillvida att den är den ena av de två arter som både är fridlyst, rödlistad och signalart. Äldre uppgifter finns bara från Vårby källa och Vårbybäcken i Vårby. Vårbybäcken var en mycket rik mosslokal som flitigt utnyttjades som exkursionsmål under 1800-talet och förra delen av 1900-talet. Tyvärr utplånades lokalen helt i samband med att stadsdelen Vårby Gård byggdes på 1970-talet. Nu finns aktuella uppgifter om ett årtiotal fynd inom kommunen. Det tyder på att arten är betydligt mer allmänt förekommande än vad tidigare rapportering indikerar. Troligtvis kan det bero på att arten lätt undgår upptäckt om man inte aktivt letar efter den. Antagandet kan också styrkas av att jag under en semestervecka för några år sedan letade efter den i Grödinge socken och fann den i samtliga 16 av 16 undersökta kvadrater.

Om grön sköldmossa är lätt att gå förbi så gäller motsatsen för **våggig sidenmossa** (*Plagiothecium undulatum*). Det är en mycket vanlig art på västkusten men i våra trakter räknas den som signalart och indikerar skog med lång kontinuitet och slutenhet. Enligt Stockholmstraktens bladmossor fanns den 1964 bara på en lokal i Södertörnsområdet, vid Brobänken i Tyresö, och i stort sett alla kända lokaler vid den tiden låg inom synhåll från havet. Sedan dess har den upptäckts på flera inlandslokaler, både i Uppland, på Södertörn och i Sörmlands fastlandsdel. Arten har nu påträffats på ett antal lokaler i Huddinge. I Flemingsbergsskogen strax söder om Visättra har jag till exempel noterat ett tiotal lokaler längs en sträcka på ett par kilometer i en nordvärd sluttning. Man har svårt att tro att forna tiders bryologer skulle ha missat denna iögonenfallande

mossa om den hade funnits där för fyrtio år sedan eller tidigare. Därför kan man förmoda att arten är under spridning.

Lavar

Relativt färsk dokumentation finns genom det lavprojekt som resulterade i publiceringen av Stockholmstraktens lavar (1992, 1993, 1995 och 1998). De presenterade uppgifterna bygger främst på litteratur- och herbariegenomgångar. Inventeringsarbetet i lavprojektet var av mindre omfattning och främst inriktat på att återbesöka vissa äldre lokaler.

Med undantag för ett mindre antal arter, främst en del signalarter och rödlistade arter, som noterats i samband med naturvårdsinventeringar och som återfinns i register, bland annat i ArtDatabanken och Huddinge Kommun, råder det stor brist på nutida uppgifter. Totalt antal noterade arter är 267. Siffran tyder på att lavfloran är ganska dåligt dokumenterad. Om man går igenom artlistan framgår det klart att den saknar en hel del arter som bedöms vara vanliga i mellansverige. Det kan räcka med att konstatera att arter som gråstenslav (*Aspicilia cinerea*) och mörk gråstenslav (*Aspicilia caesiocinerea*) formellt inte finns angivna från Huddinge. Det är arter som man knappast kan undgå att notera på stenblock eller hållar om man går en runda i naturen.

Vad kommer nu att ske?

Arbetet med en ny Huddingeflora kommer att kräva mycket tid. Jag har vid något tillfälle antytt en tidpunkt då jag trodde att en flora kunde föreligga färdig. Vis av skadan har jag slutat att göra sådana utfästelser. I stället kan jag nämna något om vad jag kommer att prioritera i det fortsatta arbetet.

För kärlväxternas del kommer jag först och främst att inrikta mig på att komplettera de rutor som delas mellan Huddinge och andra kommuner. Målet är bland annat att kunna göra en frekvensbedömning genom att ange antalet rutor som varje art observerats i. Dessutom kommer historiska uppgifter att följas upp. Särskilt intresse tänker jag ägna åt efterforskning av skogsfru (*Epipogium aphyllum*). I sörmlandsfloran finns en historisk uppgift från trakten av Huddinge station på 1890-talet i en miljö där förutsättningarna för arten är helt borta idag. På senare tid har jag funnit uppgifter, som inte finns med i Stockholmstraktens växter eller Sörmlandsfloran, om att skogsfrun också observerats i Flemingsbergsskogen på 1930-talet. Eftersom de lämpliga miljöerna fortfarande finns kvar i området är det inte helt otänkbart att skogsfrun skulle kunna visa sig igen ett gynnsamt år.

Ett antal arter där tidigare uppgifter kan ifrågasättas kommer jag att gå igenom. Några exempel är artparen silvergran (*Abies alba*) och coloradogran (*A. concolor*), sydgullregn (*Laburnum anagyroides*) och alpgullregn (*L. alpinum*), nattljus (*Oenothera biennis*) och pricknattljus (*O. rubricaulis*) samt kanadensiskt gullris (*Solidago canadensis*) och höstgullris (*S. gigantea*). Beträffande dessa arter har det normalt varit den första i varje par som rapporterats. Stickprov tyder dock på att den andra arten i paret är vanligare än rapporteringen ger sken av och kanske i vissa fall rent av den dominerande.

Jag kommer inte att inventera småarter inom släkten som hökfibblor (*Hieracium*), majsörblommor (*Ranunculus p. p.*) eller maskrosor (*Taraxacum*) Däremot kan det vara av intresse att i texten ange taxa som tidigare finns belagda.

Beträffande mossorna har jag inte fastställt min ambitionsnivå än. Resultatet av årets inventeringar, det första för mossor, får bli avgörande. Minimikravet är att sammanställa en artförteckning med alla funna arter där lokaler anges för signalarter, rödlistade arter och en del andra rariteter. En betydligt högre ambitionsnivå skulle vara att liksom för kärlväxterna ange antalet rutor där varje art observerats och på så sätt få ett mått på frekvensen.

Särskilt intresse kommer jag att ägna åt nyckelbiotoper och naturvärdesobjekt, som det finns ett femtiotal av inom kommunen. För en del av dessa anges att de har en värdefull kryptogamflora, ofta baserat på att man funnit en eller flera signalarter eller rödlistade arter på platsen. Man kan däremot inte utgå från att moss- och lavfloran har inventerats mera noggrant och därför går det säkert att göra en del nya intressanta fynd på sådana ställen.

Det finns, som jag tidigare nämnt, dåligt dokumenterade biotoper som jag kommer att ägna särskilt intresse. Ett typiskt exempel är leråkrarna, en biotop som det finns gott om i kommunen.

Vid inventering av lavar stöter man på större problem än vid mossinventering. Trots att det i ovanstående redovisning anges 321 funna mossarter mot 267 lavararter borde antalet lavar vara betydligt större än antalet mossor. Vare sig man jämför antal arter på sverigenivå eller inom stockholmstrakten är förhållandet i grova tal ett till två, det vill säga dubbelt så många lavararter som mossarter. Det finns ingen anledning att tro att relationen skulle vara mycket annorlunda på kommunnivå. Man får då en hypotetisk siffra på antalet lavar runt 600. Eftersom många av dessa växer på sten är insamling en

tidskrävande. Den som sysslat med artbestämning både av mossor och lavar är säkert väl medveten om att bestämning av lavar är mer tidsödande. Lavarna kräver oftast mer preparation i samband med mikroskopering och därtill krävs ofta en kemisk undersökning. Allt detta sammantaget gör att ambitionsnivån för en redovisning av lavfloran nog måste läggas på en lägre nivå, motsvarande den miniminivå som jag angett för mossor. Prioriteringen av inventeringen blir annars delvis densamma som för mossorna. Nyckelbiotoper och naturvärdesobjekt kommer att få särskild uppmärksamhet. Leråkrarna är försummade men intressanta även ur lavsynpunkt. Dessutom planerar jag att särskilt återbesöka de huddingeträd som Skye hade med i sin avhandling om luftföroreningar (Skye 1968). En genomgång av kommunens kvarvarande alléer känns också angelägen.

Rekommendation och vädjan

Jag vill inte sticka under stol med att det har varit mycket stimulerande att köra igång det här projektet. Jag har därför en rekommendation till dig som har drabbats av abstinensbesvär sedan arbetet med provinsflororna avslutats. Hugg tag i en socken eller kommun. Det finns mycket spännande kvar att upptäcka. Jag är naturligtvis också glad att få dina synpunkter på hur jag tänker bedriva mitt projekt, till exempel på vad har jag förbisett eller vad jag i övrigt kan förbättra.

Jag vill till slut vädja till dig som har ärende ut i Huddingenaturen. Ser du något som du tror kan vara av intresse så hör gärna av dig till mig. Helst skall det vara en skogsfru, men jag är tacksam för att få ta del också av mindre sensationella iakttagelser.

Min e-postadress: ingemar.herber@tele2.se

Litteratur

- Almquist, E & Asplund, E. 1937: Stockholmstraktens växter, 2 uppl. Botaniska Sällskapet i Stockholm.
- Aronsson, M., Herber, I. & Sundin, R. 1992: Stockholmstraktens lavar. Del 1: Absconditella – Chrysothrix. Botaniska Sällskapet i Stockholm.
- Aronsson, M., Herber, I. & Sundin, R. 1993: Stockholmstraktens lavar. Del 2: Cladonia – Lecanora. Botaniska Sällskapet i Stockholm.
- Aronsson, M., Herber, I. & Sundin, R. 1995: Stockholmstraktens lavar. Del 3: Lecidea – Pyrrhospora. Botaniska Sällskapet i Stockholm.
- Aronsson, M., Herber, I. & Sundin, R. 1998: Stockholmstraktens lavar. Del 4: Racodium – Xylographa. Botaniska Sällskapet i Stockholm.
- Bergqvist, S. & Blomgren, E. 1998: Sotenäsets mossor.
- von Krusenstjerna, E. 1964: Stockholmstraktens bladmossor. Botaniska Sällskapet i Stockholm.
- Rydberg, H. & Wanntorp, H-E. 2001: Sörmlands flora. Botaniska Sällskapet i Stockholm.
- Skye, E. 1968: Lichens and Air Pollution, Almqvist & Wiksell, Uppsala
- Svensson, A. m. fl. 2001: Floran på tippar i Uppland och Södermanland 1990-1999. Daphne nr 2 2001. Botaniska Sällskapet i Stockholm.
- Wimmerstedt, V. 1931: Huddinge sockens flora. Södra förstadsbladet.

Skogsstru - *Epipogium aphyllum*
C.A.M. Lindman, Bilder ur Nordens Flora

Medlemstorget

Medlemstorget är en mötesplats för medlemmarna i Botaniska Sällskapet i Stockholm och Botaniska Sektionen i Uppsala. Här kan du avhandla det mesta, men det skall vara korta inlägg! Viktigt är emellertid att inläggen berör ämnesområdet botanik eller åtminstone tangerar detta. Inlägg som ligger alltför långt från ämnet publiceras inte.

EFTERLYSNING

Ormax och grodtåg är intressanta, men det är också ormar och grodor! Jag håller på att sammanställa fynd av alla arter av reptiler och groddjur i Stockholms län. Jag tror att de som inventerat floran och vandrat genom markerna i olika delar av Stockholms län sett dessa djur. Hör gärna av er i så fall. Precis som med floran är det de mera avlägsna hörnen av Stockholms län som är dåligt kända. Det gäller främst kommunerna Upplands-Bro, Upplands-Väsby, Sigtuna, Vallentuna, Täby, Sollentuna men också Nykvarn, Västerhaninge och några till. Fyndet bör vara daterat, åtminstone med årtal, samt säkert artbestämt. Det sista är viktigt eftersom det sällan tas belägg på dessa djur.

Torbjörn Peterson
Tel: 08-766 06 35, arb. 08-519 541 65
E-post: torbjorn.peterson@nrm.se

BÖCKER SÄLJES

Checklista över Lidingös vilda kärlväxtflora 1779-2005. (52 sidor).
Publikationen inkluderar resultat från en

ännu ej publicerad modern inventering.
Pris: 50 kr + ev. porto

Hör av dig till
Torbjörn Peterson
Tel. arbete 08-519 54165
Hem: 08-766 06 35

Urban Ekstam & Nils Forshed: Svenska alvarmarker – historia och ekologi.

Bokens format 21 x 27 cm, 224 sid. Mycket informativ och vackert illustrerad.
Nya, obläddrade ex, säljes för 100:-. Frakt tillkommer.

Hans Rydberg, Eks gård, 646 91 Gnesta
0158-10722, hans@cmag.se

NOTISER

Enligt min faster, som är uppväxt i Kila och Björkviks socknar, kallades vårfryle, *Luzula pilosa*, i denna del av Sörmland för "sotarmurre".

Staffan Wirström
Södertälje

Manus till medlemstorget skickas till redaktören som brev, e-post eller genom ett enkelt telefonsamtal. Även om du önskar få det insänt underskrivet med signatur, vill vi ändå ha ditt namn, din adress (e-post-adress räcker) samt ditt telefonnummer för att kunna nå dig om vi exempelvis vill ha kompletterande upplysningar.

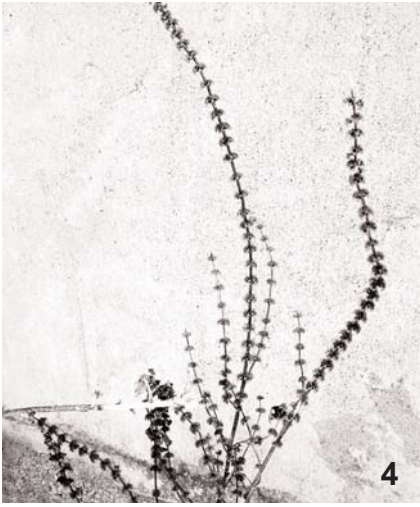
Tävling

Den gångna vintern var rik på snö. En del av oss lade säkert upp floran på hyllan och ägnade tiden åt annat. Några bläddrade kanske i floror, kollade sommarens digitalbilder eller ställde samman inventeringar och gjorda fynd. Om du hör till den blygsamma skara som ägnade tiden åt vinterns blommor och från skidspåret studerade de fröstinna pinnar som sticker upp ur snön här och var, har du chans att vinna ett bokpris i en liten tävling.

Så här går det till: Nedan ser du åtta växter, alla fotograferade en mulen februaridag i närheten av redaktörens hem, beläget mitt

i Sörmland. Du får 1 poäng om du gissar släktet rätt (latinskt namn) och 2 poäng och du kan sätta namn på arten (svenskt eller latinskt namn). Som mest kan du alltså få 16 poäng. Mest poäng vinner. Priset är en bok med anknytning till växtriket. Om två är lika vinner det kuvert som öppnades först. Skicka in ditt svar som brev senast 30 juni 2006 till redaktören (Hans Rydberg, Eks gård, 646 91 Gnesta), eller med epost till hans@cmag.se. Rätt svar och namn på vinnaren läggs därefter ut på Sällskapets hemsida www.bsis.org och publiceras i nästa nummer av *Daphne*.

Kontaktpersoner för Projekt Upplands Flora

- Lena Jonsell, Konsumvägen 20B, 756 45 Uppsala
018-30 24 70 (ordförande).
- Mora Aronsson, Övergran Kyrkängen, 746 93 Bålsta
0171-522 08 (Stockholmsdelen utom Norrtälje).
- Joakim Ekman, Kampementsgatan 8, 115 38 Stockholm
08-663 34 47 (Norrtäljedistriktet).
- Gunnar Eriksson, Pl. 1352 Svind, 740 81 Grillby
0171-47 60 89 (Enköping-/Håbodistriktet).
- Svante von Strokirch, Österänge Pl. 1012, 810 65 Skärplinge
0294-100 24 (Tierp-/Älvkarlebydistriktet).
- Ulf Swensson, Boängsvägen, 741 92 Knivsta
018-55 04 59 (Uppsaladistriktet).
- Ebbe Zachrisson, Frodegatan 38, 753 27 Uppsala
018-71 48 41 (Östhammardistriktet).

UPPLANDS FLORA

Projekt Stockholmstraktens mossor

- Kontaktperson: Niklas Lönnell, Dirigentvägen 171, 765 54 Uppsala
niklas.lonell@telia.com (hem), niklas.lonell@artdata.slu.se (arb.)
018-67 24 51

Floraväktaransvariga

- Stockholms län (AB) Anders Svenson, Källbo, 195 92 Märsta
anders.svenson@swipnet.se
08-591 490 12 (hem), 08-598 563 62 (arb)
- Uppsala län (C) Kerstin Frostberg, Gärdesgatan 7, 193 32 Sigtuna
kerstin.frostberg@telia.com
08-592 555 87 (hem), 08-591 263 67 (arb.)
- Södermanlands län (D) Bo Karlsson, Måsvägen 26, 641 93 Katrineholm
cny357j@tninet.se
0150-39197 (hem), 0150-12305 (arb.)

Botaniska Sällskapet i Stockholm - styrelse 2006

- Ordförande Ida Trift, Skånegatan 73, 116 37 Stockholm,
ida.trift@nrm.se, 08-6676685 (hem), 08-51954198 (arb.)
- Vice ordf. Livia Wanntorp, Wirsénsv. 19, 186 50 Vallentuna,
livia.wanntorp@botan.su.se, 08-51177342
- Sekreterare Kerstin Frostberg, Gärdesgatan 7, 193 32 Sigtuna,
kerstin.frostberg@telia.com, 08-59255587 (hem), 08-59126367 (arb.)
- Kassör Lennart Karlén, lennart.karlen@telia.com,
08-55174016
- Ledamöter Joakim Ekman, joakim.ekman@swipnet.se,
08-6633447 (hem), 0176-235048 (Norrtälje)
Samuel Johnsson, summe@bahnhof.se
08-195932
Tor Jonzon, tj@mac.se
018-243488
Staffan Kihl, s.kihl@telia.com,
08-7110296 (hem), 08-58592396 (arb.)
Sture Nordmark, Sätuna, 179 97 Färentuna,
08-56042815
Anders Svenson, anders.svenson@swipnet.se.
08-59149012 (hem), 08-59856362 (arb)

Botaniska sektionen av Naturvetenskapliga Studentsällskapet i Uppsala - styrelse 2006

- Ordförande Saskia Sandring, Flogstavägen 47f, 752 73 Uppsala,
saskia.sandring@ebc.uu.se, 018-462797 (hem)
- Vice ordf. Jörgen Wissman, Rasbo Björkkulla, 740 10 Almunge,
jorgen.wissman@nvb.slu.se, 018-365533 (hem), 070-2338737 (mobil)
- Sekreterare Anna Bergsten, Flogstavägen 57C, 752 73 Uppsala,
anna.bergsten@ebc.uu.se, 018-462303 (hem)
- Kassör Per Toräng, Hågavägen 170, 752 63 Uppsala,
per.torang@ebc.uu.se, 018-256935 (hem)
- Ledamöter Åse Augustsson
Elin Boberg
Karin Hallgren
Erika Torninger

Daphne

Årgång 17, Nr 1 2006

Innehåll

- 1 Redaktören har ordet
- 2 Brandnäva *Geranium lanuginosum* funnen i Uppland 2005 - *Kerstin Frostberg*
- 4 Topplåsbräken *Botrychium lanceolatum* funnen på Svartlöga i Stockholms skärgård
Anders Nissling och Jan Edelsjö
- 8 Örskär 5-6 juni 2005 - *Torbjörn Peterson*
- 11 Bärglim, *Silene baccifera*, återfunnen i Järna - *Lennart Karlén*
- 12 Pilgrimsveronika funnen i Eskilstuna - *Olle Andersson*
- 13 Flugtrumpet i Sörmland - *Ulla-Britt & Arne Holst*
- 14 Besök hos Drottning Omma - en exkursionsrapport från det fascinerande Omberg
Emil Nilsson, Per Toräng och Mattias Vass
- 18 Vägen till maskrosornas rike - en självbiografisk betraktelse - *Hans Rydberg*
- 26 Rutlungmossa i Sörmland och Uppland - en eller flera arter? - *Niklas Lönnell*
- 28 Floristiska fynd - *Lars-Olof Lindström*
- 29 Majvivan, årets inventeringsart - *Lennart Karlén och Hans Rydberg*
- 34 Mot en ny Huddinge flora? - *Ingemar Herber*
- 41 Medlemstorget
- 42 Tävling

Flugtrumpet - *Sarracenia purpurea*

Foto: Ulla-Britt & Arne Holst